

Religie, zingeving en levensbeschouwing

Inleiding

Religies zijn levensbeschouwingen en geven zin, maar ze zijn meer. Niet alle zingeving is immers religieus, niet alle levensbeschouwingen zijn religieus, niet alle levensbeschouwingen geven zin.

Definitie van religie

- Diversiteit
- Intuïtie
- Contextuele definitie
 - o Niet abstracto, alleen in specifieke en sociale omstandigheden.

Er zijn twee soorten definities:

- Substantiële of exclusieve definities: nadruk op wat een religie IS, traditionele opvatting
- Functionele of inclusieve definities: nadruk op wat een religie doet

Evaluatie van functionele definities

- De ultieme zin van de realiteit
- Algemeen oriëntatiekader
- Ontmoeting met een voorwerp van devotie
- Geluk en hoogste waarde
- Identiteit
- Het menselijk tout court
- Zelf-transcendentie
- Het specifieke, sui generis aspect dat religie tot religie maak: de gerichtheid op een transcendente bovenmenselijke realiteit

Terminologie

- De functionele definities
 - o Gemeenschappelijke elementen
 - o Functionele equivalenten
- De substantiële definities
 - o De grote inhoudelijke verschillen

Zingevingssystemen en in het bijzonder religies horen vanzelfsprekend bij de wereld waarin wij leven: approach to life. Het zijn realiteiten die we in de wereld aantreffen zodra wij bewust door het leven beginnen te gaan.

Terminologie

- Theïsme, theos, god, geloof in god
- Deïsme, deus, geloof in god als “horlogemaker”
- Polytheïsme, geloof in meerdere goden
 - o Zes kenmerken (volgens Antoon Vergote)
 - Religieuze doordringt alle sferen van het bestaan
 - De riten (vooral offers) voltrekken
 - Collectief oergeloof
 - Mysterie van de seksuele vruchtbaarheid centraal
 - Rein/onrein structureert de wereld
 - Traditie: eenheid van religie en cultuur (holistisch)
- Monolatrie: verering van één god zonder bestaan van andere goden te ontkennen
- Monotheïsme: geloof in één god
- Atheïsme: ontkenning van bestaan van god
- Agnosticisme: leer dat we god niet kunnen kennen
- Religie...

Religie is een algemeen begrip voor het geloof in het bestaan van bovenmenselijke levens waaraan de mensen hun bestaan te danken hebben.

- Relatie van afhankelijkheid (verering)
- Wegen naar heil en verlossing
- Betrekking op hierNUmaals en hierNAmals
- Zowel aspect vroomheid (verticaal) als aspect ethiek (horizontaal)
- Geschriften, rituelen, zang, beelden, instituties, plaatsen en gebouwen

Religie is gericht op geloof in, representaties van en praktijken en instellingen verbonden met een andere dimensie van de realiteit.

Latijns woord	Vertaling	Implicaties v ‘religie’	Door wie?
Re-légere	Opnieuw lezen	Zorgvuldig overwegen Nadenken over leven, zoeken naar zin en diepte, bewustmaking van dingen die men over het hoofd ziet...	Cicero
Re-ligáre	Vastknopen	Verbonden zijn met bovenwereldse wezens, Relatie mens-heilige, het spirituele, het goddelijke...	Lactantios
Re-elígere	Opnieuw kiezen	God opnieuw uitkiezen (beking na afkering)	Augustinius

		van God in de zonde)	
--	--	----------------------	--

De religieuze behoefte is de behoefte zin te ervaren en zin te geven, geen menselijk bestaan zonder het zoeken naar zin. (Sölle)

Religie als act van menselijke creativiteit: zich de wereld eigen maken, de natuur humaniseren, het noodlot (vijandige god) overwinnen, zin ervaren en zin geven (zin vs zinloosheid, heel vs fragmentering, moed vs angst)

De onttovering van de wereld (Max Weber).

- God doodverklaard in onze cultuur?
- De grote afwezige, de lege hemel
- Desacralisatie, ontheiliging
- Secularisatie, verwereldlijking (regering, opvoeding...)

Max Weber was medestichter van de sociologie als wetenschappelijke discipline en godsdienstsociologische studies over de banden tussen economie en godsdienst: "Wirtschaft und Gesellschaft"

Desacraliserende drol van het eerste scheppingsverhaal in de bijbel. De relatie van God (kunstenaar) tot zijn schepping (kunstwerk). God is heilig, de rest van de werkelijkheid is profaan. Van pantheïsme (alles is God) naar panentheïsme (alles is in God).

Men sprak van natuur en bovennatuur (mogelijkheidsvoorwaarde wetenschappelijk onderzoek), kerk en staat (mog.voorwaarde democratie), geloof en wereld (mog.voorwaarde geloofsvrijheid). Er ontstond een religieuze en profane sfeer. Een voltrekking van het desacreleringsproces in West-Europa in de tweede helft van de 20ste eeuw. Religie beperkte zich tot de privésfeer, de publieke rol van godsdienst was de eredienst en het moreel geweten. (→ risico religieus individualisme en maatschappelijk materialisme)

Verlichting is het bevrijden van de mens uit zijn onmondigheid, waaraan hij zelf schuld heeft (Kant) Onmondigheid is het onvermogen zijn verstand te gebruiken zonder leiding van een ander. Deze onmondigheid is eigen schuld wanneer de oorzaak ervan niet ligt in het gebrek aan verstand, maar wel in gebrek aan moed en wilskracht, het zijne te gebruiken zonder leiding van een ander. "Sapere aude: heb de moed je eigen verstand te gebruiken! Is de kernspreuk van de Verlichting. Kant was de meest befaamde filosoof van de moderne tijd, één van de hoofdvertegenwoordigers van de Verlichting.

De ontstaansvoorwaarden voor de Verlichting waren de globalisering van de politiek, economie en cultuur en de ontwikkeling van de praktische rationaliteit (vooruitgang natuurwetenschappen en secularisatie van de theorie van de staat). De basisideeën zijn kritiek, antropocentrisme en vooruitgangsgeloof.

Ontstaan levensbeschouwingen (liberalisme, communisme, humanisme...) door de Verlichting. Ook wel "Grote verhalen" genoemd omdat ze aanspraak maken op het omvattend en universeel verklaren van het leven. Hoewel ze allen de belofte van bevrijding bevatten, is gebleken dat gruweldaden nog steeds konden plaatsvinden (wereldoorlogen). Hierdoor stelde men de Verlichting

in vraag, samen met haar onderschatting van het kwade (menselijke potentie om kwaad te doen). Dit leidde tot cultuurcrisis en het failliet van de grote verhalen. De economische orde nam het over van de symbolische orde: performativiteit, samen met een verdergaande individualisering, komt meer en meer op de voorgrond. Met positieve kanten ('je bent en mag ook zijn zoals je bent') en negatieve kanten (desillusionering en wanhoop, vluchten in consumptie, degradatie tot consument...) Er ontstond wantrouwen tegenover gelijk welke wereldopvatting of levensbeschouwing (ideologiekritiek).

Misbruik van godsgeloof en religiekritiek: crisis van het christelijke godsgeloof, fundamentele kritiek van de verlichting:

- Feuerbach: god als projectie
- Marx: god als opium
- Nietzsche: god is dood (atheïsme naar nihilisme)
 - o Moord, onvoorstelbare gevolgen
 - o De dolle mens
 - o Dolen wij niet door een oneindig niets?
 - o Über-mensch als moordenaar van god
 - o Moeten wij niet zelf goden worden om haar ook maar waardig te schijnen?
- Freud: god als projectie van het über-ich
 - o Projectie van het geweten, de menselijke vader tot god als vader
 - o Religie als vorm van neurosis:
 - Vlucht uit de realiteit
 - Weigering volwassen te worden

Postmodernisme houdt ook kritiek in aan het adres van de theologie: betrekking op opvattingen over universaliteit en subjectiviteit, karakteristieken die in vraag werden gesteld

Verlichte ideologie	Postmoderne theologie
Streven naar helderheid en rationele zekerheden	Loochening van alle vaste zekerheden
Streven naar objectie, universele inzichten en uitspraken	Afwijzen universele uitspraken: belang eigen perspectief en sociale location w beklemtoond
Antropocentrisme en autonomie: mens als subject	Subject als geconrtueerd door sociale en culturele krachten
Aandacht voor methode	Aandacht voor ervaring
Individueel rationele beredeneerde standpunten	Alles interpretatie
Nadruk op 'sameness'	Nadruk op pluralisme en verschil

Men leefde in de illusie van neutraliteit, maar in werkelijkheid was deze theologie vaak niets anders dan de verabsolutering van het eigen partiuliere standpunt. Een dominante groep zal blind blijven voor haar eigen particulariteit en het afwijkende als het andere construeren (blanken beschouwen zichzelf niet als kleurling).

Parallele kritiek naar voren gebracht door Zuid-Amerikaanse bevrijdingstheologieën. Deze beklemtonen dat ook armen het recht hebben om te denken. Elke christen is het subject van theologie.

De Verlichting en de theologie (traditiekritiek, gewetensvrijheid, religieuze opvoeding)

Martin Luther

Reacties op de Verlichting vanuit religieuze kringen (vb deïsme → God als horlogemaker).

1. De protestantse theologie had voor de Verlichting een beeld van god als rechter (toorn, zondigheid), maar na de Verlichting een beeld van menslievendheid en vergeving.
2. Jezus was ervoor de Zoon van God die op het kruis sterft voor de zonde van de mens (**zoenofferdood**), maar erna een leraar van de deugden, een voorbeeld van menslievendheid en wijsheid (**martelarendood**). (Ook terug te vinden in kunst, van doodsbeelden naar levensbeelden van Jezus).
3. Het protestantisme zette zich af tegen het jodendom: eenheid van geïdealiseerde oudheid en christendom, afgrenzing van het jodendom en het oude testament → gevaar voor anti-judaïsme.
4. Men ontdekte het probleem van de geschiedenis en geloof → historisch-kritische methode. Er was tekstkritiek, bronnenkritiek en vormkritiek.
5. Gewetensvrijheid – godsdienstvrijheid. *Digitatis humanae*: "...dat de menselijke persoon recht heeft op godsdienstvrijheid...alle mensen vrij moeten zijn van dwang, die nu door enkelingen, sociale groepen of enige menselijke macht wordt uitgeoefend...en zo dat in godsdienstige aangelegenheden niemand wordt gedwongen te handelen tegen zijn geweten in, noch belemmert om volgens zijn geweten te handelen...het recht op godsdienstvrijheid werkelijk wortelt in de eigen waardigheid van de menselijke persoon, zoals die en door het geopenbaarde woord van god en door de rede wordt gekend...de mens in het geloof vrij zijn antwoord moet geven aan god en dat bijgevolg niemand mag worden gedwongen om tegen zijn wil in het geloof te aanvaarden. De geloofsdaad is immers krachtens zijn aard een vrije daad..." Belangrijkste elementen uit de *dignitates humanae*=
 - a. Recht op godsdienstvrijheid
 - b. Verplichting de waarheid te zoeken
 - c. Verwerpen van dwang

De verlichting en de theologie en hun invloed op het christendom: het ontstaan van christelijke sociale bewegingen, secularisatiethe¹ologie, politieke bevrijdingstheologieën, religieuze reflectie op de shoa², religieuze reflectie op ateïsme. De Verlichting en de theologie hadden ook gevolgen voor de christelijke kerken. Confessionele pluraliteit, scheiding van kerk en staat, godsdienst als privézaak, relativering van de waarheidsvraag...

Besluit: geen vrede tussen naties zonder vrede tussen godsdiensten, geen vrede tussen godsdiensten zonder dialoog tussen religies, geen dialoog tussen religies zonder onderzoek van de funderingen van de religies. (naar Hans Küng)

Belangrijke implicaties voor theologie:

1. Hoe kunnen mensen in hun particulariteit als theologen uitspraken doen die als waarheid bedoeld zijn en als dusdanig relevant zijn voor alle mensen? → Radicaal monotheïsme (McFague): God alleen is absoluut, universeel, zekerheid. Theologische uitspraken drukken

¹ God is dood-theologie

² Holocaust

een diepe overtuiging uit. Theologische uitspraken drukken diepe overtuiging uit, steunen op zorgvuldig doordachte ervaring en overlevering

2. Metaforische taal: metaforen zijn pogingen om in beeldspraak iets te zeggen over de noodzakelijk onzegbare realiteit. Omzetting in gewone descriptieve taal zou het belangrijkste laten verloren gaan.
3. Elke theologie gedreven vanuit context:
 - a. Psychologische theologie (individu)
 - b. Politieke theologie (gemeenschap)
 - c. Kosmologische theologie (planeet)
 - i. Niet noodzakelijk universalistisch of reductionistisch wat het menselijk subject betreft, verschillen worden niet over het hoofd gezien, maar eerder als een verrijking.
4. Doel van deze theologie is welvaart in de wereld: "the purpose of theology is to glorify God by reflecting on how we might live better on earth". Theologie is niet in de eerste plaats een intellectuele of religieuze, maar eerder een praktische, wereldse activiteit. Manier van bedrijven is advocacy en collegialiteit: blijft niet neutraal als toeschouwer aan de zijlijn staan, maar mengt zich in het debat, neemt een standpunt in en is partijdig.

Reacties op de religiekritiek

- Fase 1: apologetisch-zelfverdediging: religiekritiek wordt verworpen, aangevallen posities verdedigd, terugtrekking uit de wereld en geen dialoog mogelijk
- Fase 2: zelfkritisch: religiekritiek is grotendeels terecht, hoofdbekommernis van de meesters van het wantrouwen moet ook onze bekommernis zijn: respect voor waardigheid van de mens, bevrijding van verdrukking. Het christelijk geloof in god werd misbruikt om de macht van de machtigen en de verdrukking van de zwakken te legitimeren (ideologie). De christelijke positie stelt dat, in tegenstelling tot de bewering van de meesters van het wantrouwen, dat wantoestanden het gevolg zijn van misbruik van het geloof en niet inherent zijn aan het geloof. Religiekritiek aanvaard als uitdaging tot zelf-kritiek en heroriëntatie.
 - o Antwoord op feuerbach en marx:
 - Men zag in dat bepaalde godsbeelden als projectie van verlangens en als opium werkten, de christelijke hoop in het hiernamaals verlamde de inzet in het hiernamaals voor de verdrukten.
 - Misverstand en misbruik van christelijk geloof, geloof in transcendente werkelijkheid wordt gezien als fundering van de inzet voor de armen nu. God staat aan de kant van de verdrukten, ook in het hiernamaals.
 - o Antwoord op Nietzsche
 - Het godsbeeld dat Nietzsche had leren kennen stelde inderdaad een dode God voor
 - o Antwoord op Freud
 - Een soort über-ich die vaak aanleiding gaf tot vlucht voor de realiteit en de weigering volwassen te worden. Beschouwd als één, maar niet de enige manier om geloof in god te beleven

De vijf godsbewijzen (quinque viae). God is...

1. Een onbewogen beweger
2. Een eerste oorzaak

3. Een noodzakelijk wezen
4. De Hoogste goedheid
5. Een intelligent op het doel richtend wezen

Een abstract filosofische, rationele beschrijving van God. Persoonlijke relatie met god wordt onmogelijk. De filosofische en theologische godsleer op basis van *quinque viae* geeft een gebrekkig en potentieel verkeerd beeld van de god van de bijbel.

- a. Herontdekking van god als mysterie, gevaar van antropomorfisme: god als een iets grotere mens (superman), anderzijds kan men over god alleen spreken met de taal van mensen. Pogingen om over god te spreken die het mysterie respecteren
 - i. Via affirmativa
 - ii. Via negativa
 1. God bestaat niet en is niet rechtvaardig (zoals binnenwereldse werkelijkheden). Transcendentie van god: god is altijd groter
 2. Godsbeelden loslaten
 3. Machtsverhoudingen (kracht uit god putten 'gott mit uns' nazis)
 - iii. Via eminentiae
 1. God heeft de eigenschappen van de geschapen realiteit ten overvloede: almachtig, alwetend, albarmhartig...

Spreken over god als mysterie: Hermann Broch en Ernst Eggimann
- b. Herontdekking van het narratieve spreken over god, verhalen over god (03kortGod slide 41 ev)
 - i. God is heilig
 - ii. God van de geschiedenis
 - iii. God is bekommerd om de lijdende mens
 - iv. God is persoon
 - v. God is geen machtsvertoon
- c. Herontdekking van de god van rechtvaardigheid
 - i. God staat aan de kant van de arme, zwakke, onderdrukte: voorkeursoptie voor de armen

Tweelingzussen of stiefzussen?

De relatie tussen theologie en religiewetenschap en de implicaties voor Bijbelwetenschap

Theologie en religiewetenschap

Theologie en wetenschap hebben hetzelfde onderwerp van studie. Een fundamenteel verschil tussen beide hangt echter samen met de relatie van de onderzoeker tot het voorwerp van onderzoek. Theologie benadert haar voorwerp vanuit een binnenperspectief, terwijl religiewetenschap kiest voor een buitenperspectief. In de religiewetenschap neemt men een zekere afstand in, theologen bedrijven hun wetensch als gelovigen (buitenperspectief versus binnenperspectief). Maar is een binnenperspectief wel mogelijk bij een wetenschappelijke benadering? Empiristen pleiten voor een strikt buitenperspectief, transcendentalisten veronderstellen religieuze ervaring bij de onderzoeker. Maar zelfs in het definiëren van binnen- en buitenperspectief moet men bepalen wat

wetenschappelijk aanvaardbaar is en wat niet. Welke rol speelt het subject, de onderzoeker? Is de relatie tussen subjectiviteit en objectiviteit dezelfde voor alle onderzoeksdomeinen en kan één domein gebruikt worden als normatief model voor alle andere? Bovendien is objectief-subjectief niet zwart-wit, er zijn gradaties.

Geschiedenis versus theologie: onoverkomelijke spanning in de Bijbelwetenschap?

Historische-kritische exegese: Bijbelstudie in het kader van historische juistheid. Men legde de nadruk op het feit dat de bijbel tot stand kwam door historische processen en ingebed was in een historische context, niet de eeuwige waarheid stond centraal, maar wel de intentie van de menselijke auteur. Hoewel de katholieke kerk zich aanvankelijk verzette tegen dit soort studie, gaf paus Pius XII groen licht in 1943. Aan de basis van deze, oorspronkelijk niet voor de bijbel bedoelde tekststudie, vond haar bodem in de overtuiging van de 'incarnatie van het woord van God'. Om een bepaald docetisme ³te vermijden, moet men er van uitgaan dat het ingrijpen van god in de wereld niet secundair de schepping probeert te verbeteren, maar zich van de normale wetten van de schepping bedient. (Descamps: autonomie van de natuurlijke orde en de natuurlijke toegang tot de religieuze dingen). Dat vereist volgens Descamps dat exegeten hun geloof even tussen haakjes plaatsen en dat dus ook ongelovigen de bijbel kunnen bestuderen. Het verlaten van het model van natuur en bovennatuur, plaatst de wereldse realiteit als plaats van Gods aanwezigheid: een opwaardering van de historische realiteit en erkennen van haar autonomie, een erkenning van de menselijke auteurs als echte auteurs van de bijbel. De vraag rijst dan in welke zin de bijbel woord van god is en wat de taak van de exegeten dan precies is.

Nieuwtestamentische theologie of godsdienstgeschiedenis van het vroege christendom? De protestantse discussie

Het bestuderen van de openbaringsdimensie van de bijbelse tekst was niet meer de taak van de exegese, maar van de dogmatische theologie. Exegese en theologie zijn bijna volledig gescheiden door het feit dat exegese zich concentreert op de menselijk-historische dimensie en bestuderen de bijbelse tekst zoals gelijke welke andere tekst. Enkel de bijbelse theologie heeft nog enkele exegeten die als theoloog aan het werk zijn. Volgens Gabler bestaat de opdracht van exegeten erin de bijbel historisch (tijdsgebonden aspecten) en theologisch (tijdloze essentie) te interpreteren. Volgens Baur bereikt men echter de openbaring niet door de historische aspecten te abstraheren, maar door de confrontatie met de historische aspecten: geschiedenis is de weg van het tot-zichzelf-komen van de menselijke geest.

Eind 19de eeuw koos men voor radicaal historisme: religie werd niet gezien als een systeem van tijdloze waarheden die door bovennatuurlijke openbaring of door rationeel denken worden bemiddeld, maar veeleer als een existentiële houding. Teksten van NT zijn getuigenissen die men enkel kan begrijpen in het licht van contemporaine culturele en religieuze stromingen.

Wrede stelde een aantal fundamentele overtuigingen ter discussie:

1. Gaat in tegen de toen door bijna iedereen gedeelde opvatting dat het de taak van de theologie os om de kerk te dienen

³ Overtuiging dat Jezus slechts illusionair was (verboden door de kerk)

2. Verklaart inspiratieleer als wetenschappelijke onhoudbaar, vervangt ze door pure objectiviteit: enkel objectief onderzoek telt
3. Stelt dat manier waarop nieuw-testamentische theologie te werk gaat louter historisch moet zijn
4. Concept van canon houdt geen enkele betekenis meer in
5. Vervangen van “nieuwtestamentische theologie” door vroegschritelijke godsdienstgeschiedenis → impliceert dat de godsdiensthistorische wetenschap

Bultmann ontwikkelde, na een gelijklopend gedachtegoed met Wrede, een meer genuanceerd standpunt:

- Exegese en geloof opnieuw dicht bij elkaar gebracht
- Theologie en verkondiging sluiten nauw aan, en theologie heeft als doel teksten van de bijbel betekenis te geven voor mensen van vandaag
- NT als document v godsdienstgeschiedenis: reconstructie van verleden en interpretatie van de geschriften. Voor Bultmann is de vraag welke in dienst staat van de andere
- Bultmann kiest voor reconstructie in dienst van interpretatie

Besluit: het eigenlijke probleem (relatie theologie en religiewetenschap) niet methodologisch van aard is, maar fundamenteel theologisch: de relatie tussen openbaring en geschiedenis staat centraal.

Dei verbum 12 en de katholieke discussie

Dei verbum (“over de goddelijke openbaring” lokte discussie uit over relatie historisch-kritisch onderzoek en bijbelse theologie, tussen exegese en dogmatiek. DV 12 drukt uit dat de heilige schrift zowel de bedoeling van de menselijke auteurs als van goddelijke auteur bevat. De taak van de exegeten bestaat dus niet uit twee van elkaar gescheiden stappen, maar als één geïntegreerde stap: het onderzoeken van intentie van de auteurs en de goddelijke openbaring horen samen. Er zijn drie interpretatiestromingen

1. Historisch-kritische en theologische exegese mogen niet gescheiden worden
2. Twee interpretatiestappen: eerste stap is rationeel en vertrouwt op wetenschappelijke methoden, de tweede is gebaseerd op de inwoning van de Heilige Geest in de exegeet, historische kritiek en theologische interpretatie hebben elkaar nodig
3. Tussenweg (Gnilka): de eerste onderschat mss de historische en theologische dimensie, de tweede de historische dimensie, Gnilka tracht deze valkuilen te vermijden door de “goddelijke natuur” van de schrift te zien in de “menselijke natuur”: de theologische interpretatie is geen aparte stap naast historisch-kritische exegese, maar is anderzijds ook niet hetzelfde. De theologische dimensie van de tekst is het feit dat de tekst zijn lezers confronteert met een gebeuren dat onze ervaring overstijgt en openbreekt...

Men aanvaardt in 1993 een zeker methodepluralisme en men laat enkele belangrijke nuances vallen. Strikt genomen plaatst DV12 de bedoeling van God niet zomaar in de bedoeling van de menselijke auteur, maar in zijn woorden: onderscheid tss wat de gewijde schrijver heeft bedoeld uit te drukken en heeft uitgedrukt. Men licht ook het dynamisch aspect van veel teksten toe (vernauwing van de bedoeling van de auteur openbreken): open staan voor uitzonderlijke gevallen waar de geestelijke betekenis van een tekst afwijkt van de letterlijke betekenis, maar zelfs dan kan de geestelijke betekenis nooit los worden gezien van de letterlijke betekenis, deze blijft de onmisbare basis. Echter

geen uitdrukkelijke optering voor *sensus plenior*⁴: een andere manier om de geestelijke betekenis van een Bijbeltekst aan te duiden in het geval dat de geestelijke betekenis onderscheiden is van de letterlijke betekenis. Men aanvaardt verder het inzicht dat de subjectiviteit van de lezer altijd meespeelt.

De fundamentele problemen waar men mee worstelt zijn doorheen protestantisme, katholicisme zijn gelijklopend. De vraag hoe geschiedenis en openbaring tot elkaar in relatie staan is ook onuitgesproken aanwezig in de katholieke discussie. De cruciale vraag blijft hoe de interpretatie het theologisch gehalte van de tekst als openbaringstekst recht kan doen.

Tweelingzussen: theologische en religiewetenschappelijke exegese

Hoe kan men recht doen aan de in de Bijbelse teksten uitgedrukte geloofswerkelijkheid en waarheidsclaims?

- Teksten strikt historisch-kritisch interpreteren, op dezelfde manier als andere teksten?
- Andere manier toepassen?
- Of is historisch-kritisch methode slechts een voorbereidende stap en is de eigenlijke benadering van de Bijbelse tekst alleen pneumatisch mogelijk?

In DV12 wordt de relatie tussen de bedoeling van God en de woorden van de menselijke auteurs impliciet als een symbolische relatie voorgesteld: de menselijke woorden zijn het symbool, het woord gods het gesymboliseerde, een unieke band. Het menselijk woord openbaart en verbergt het Woord van God, dat altijd meer is en niet mag gereduceerd worden tot het woord van mensen.

Net zoals het menselijk lichaam behandeld kan worden als een louter fysiek object, moet het als mens behandeld worden en niet als dier of zaak (analogie met bijbel)

De bijbel is ook open-ended en staat open voor de toekomst.

De twee benaderingen zijn als een tweeling, dezelfde ouders, dezelfde oorsprong ze gelijken op elkaar en alleen wie hen goed kent kan verschillen ontdekken. Ze moeten elk hun eigen weg gaan, maar niet zonder elkaar te verrijken.

De bijbel, een heilig boek?

Hedendaagse uitdagingen bij het lezen en interpreteren van de Bijbel

Bijbel, heilige boek van de christenen, bestaat uit OT (eerste testament), dat mits enkele wijzigingen ook het heilige boek van de joden is, en het NT. Het verengen van de bijbel tot een selectie van problematische passages maakt het voor mensen van vandaag moeilijk om de bijbel welwillend te benaderen. We zoeken in dit hoofdstuk naar redenen voor Bijbelmoeheid en naar mogelijkheden om de bijbel opnieuw relevantie te geven.

Bijbels fundamentalisme

Uitgangspunt: bijbel is woord van God en moet letterlijk gelezen en verstaan worden, aangezien het onvoorwaardelijk correct is. Fundamentalisme neemt blindelings de oude, gedateerde mythologie en

⁴ Deeper meaning intended by god

kosmologie van de bijbel over, alsof het historische feiten zouden zijn vertolkt in wetenschappelijke taal. De meeste mensen hebben enkel een fundamentalistische lezing van de bijbel gehad, iets wat kan leiden tot afkerend gedrag: verwerpen van fundalisme en bijbel gebeurt vaak in één beweging. Bijbelfundamentalisme kan soms echter een gevolg van Bijbelmoeheid zijn, dan een oorzaak (door het omarmen van valse zekerheden).

Fundamentalistische lezingen kunnen bodem bieden voor politieke en sociale wantoestanden. Bijbelfundamentalisme kan zich uiten in het citeren van specifieke zinsneden. Dit kan omslagen in relativisme wanneer men gewezen wordt op de interne tegenstellingen in de bijbel. Een andere vorm is 'atheïstisch gemotiveerd Bijbelfundamentalisme': mensen die zichzelf atheïstisch noemen en een gelovige gesprekspartner zeer kritisch te lijf gaan met allerlei, selectief gekozen Bijbelcitaten, men is blind voor een niet-fundamentalistische omgang met de bijbel.

Versterkt door de manier waarop taal gebruikt wordt in een positief-wetenschappelijk discours: enkel als vehikel voor de beschrijving van de materiële werkelijkheid, andere literaire genres niet ernstig genomen of begrepen en voor metaforen is ook geen plaats meer.

Kinderen keren zich af van de bijbel, die als letterlijk kinderboek werd gepresenteerd, op latere leeftijd (puberteit) en ontsnappen aan het feit dat de bijbel ook een boek voor volwassenen kan zijn.

De verleiding en de moeilijkheid van het letterlijk verstaan van de bijbel is niet zomaar contingent verbonden aan een bepaalde omstandigheid of een bepaalde cultuurperiode, maar is inherent aan elke geloofsontwikkeling. Discussies over betekenis zijn geen symptoom, maar een kans tot diepere ontmoeting met datgene waar het in de Bijbel echt om te doen is.

Wetenschappelijk fundamentalisme

Het antigif tegen bijbels fundamentalisme is de integratie van historisch-kritische methode in zowel Bijbelonderzoek als –onderricht: benadering als historisch boek. Deze methode kan ons er voor behoeden om snel onze eigen problematiek te projecteren op de Bijbel en dwingt ons af te stappen van de idee dat de Bijbelteksten automatisch met ons levensgevoel in overeenstemming gebracht moeten worden; ze creëert een afstand tussen toen en nu, de bijbelse context en onze context.

Deze historische kloof is een probleem dat het gebruik van de bijbel als geloofsvehikel enkel maar problematischer zal maken met verloop van tijd. Hoe meer de exegeet afdaalt in de oorspronkelijke context van de bijbel, hoe meer hij zich opgesloten weet in een bijbels universum dat vandaag onbegrijpelijk en zelfs betekenisloos dreigt te worden.

De hist-krit methode wil teruggrijpen naar de historische kern: wat er juist gezegd geweest is door Jezus. Ze willen de kloof tussen feit en constructie toerijden, maar komen daarin niet los van fundamentalisme: ook al beseft men dat de bijbel een reconstructie is, toch steekt men alle tijd in het zoeken van de historische kern, alsof daar de waarheid van het geloof te vinden is (wetenschappelijk fundamentalisme). Toch blijft de historische kern feitelijk en principieel niet reconstrueerbaar: reconstructies zeggen vaak meer over de reconstructoren dan over de kern.

Jezusfundamentalisme: wat Jezus heeft gezegd, blijkt zonder meer waardevol te zijn en verdient aandacht en navolging, wat daarna is geschreven is niet of minder waardevol. Maar als de letterlijke overname van Jezus woorden de bedoeling was, dan was de bijbel waarschijnlijk wel anders aangepakt.

De bijbel is meer dan een historisch boek: het is een geloofsgetuigenis. Met een benadering die enkel oog heeft voor de historische achtergrond, dreigt men te vervallen in “over” de bijbel en niet in “vanuit de bijbel”. Enkel over betekent dat de bijbel een verzameling schrijfwerk is, met een betekenis die naar de achtergrond verschuift. De cyclische tijdsbenadering van onze cultuur botst met de lineaire tijdsbenadering van de natuur, de bijbel kan gedateerd lijken.

Bijbelonderwijs kan een vormend tegengewicht bieden tegen ahistorisch wordende cultuur die iets waardevols aan het verliezen is. Het historisch bewustzijn is immers niet aangeboren aan de mens, maar wordt door een bepaalde levensbeschouwing gecultiveerd.

Bijbel als ethisch receptenboek

Selectieve omgang met Bijbelverhalen kenmerkt de Bijbeldidactiek, dit om de indruk van morele uniformiteit te wekken. Ze kiezen verhalen uit die een moraliserende presentatie van de joodse en christelijke boodschap mogelijk maken. Dat herhalend en repetitieve morele karakter werkt Bijbelmoeheid in de hand. Een louter consumptiegericht omgang met teksten schept een pluralistische context waar diepgang wordt verdreven door aantal.

De morele verontwaardiging kan ook groot zijn wanneer men ontdekt dat niets alles in de bijbel zo moreel verloopt als voorgehouden. Ze halen dan ethische inconsistenties en tegenstellingen naar voren van vandaag volledig onaanvaardbare ideeën en praktijken en dikwijls reageert men hierop door de bijbel te hulp te snellen. Hierbij probeert men door allerlei wegen de bijbel alsnog gelijk te geven, maar deze strategieën zijn contraproductief wanneer ze de eerste interpretatie van de lezer zonder meer opzij schuiven. Men kan niet om een ‘resistant reading’ van de bijbelse tekst, in plaats van een compliant reading. Men moet echter voor een betere ‘tegen de tekst’ lezing het boek van kindsbeen af voorstellen als een complex dat zowel heiligheid als zwakheid voorstelt.

Zelfs kinderbijbels mogen verhalen brengen vanuit dit perspectief, over oorlog en geweld en het volledige menselijke leven. Daaruit kan blijken dat god door alles spreekt. Een multidirectionele lezing is maar mogelijk wanneer men de interne ethische en religieuze pluraliteit van de Bijbels boodschap erkent, tot zijn recht laat komen en positief bevestigt. Een beweging van het grote verhaal, naar de vele vaak onbekende verhalen. Een meervoudig boek met vele tendensen, richtingen en boodschappen, niet te herleiden tot één metavertelling.

We wijzen ook op gevaren van functionalisering (dwingende betekenissen opleggen aan teksten): het oppervlakkig koppelen van Bijbelteksten aan leerplandoelstellingen onder andere. Dit draagt bij tot een veel te sterk gestuurde lezing zonder toekomen aan de affectieve en dieptepsychologische onderlagen van de verhaalttekst die jongeren vaak veel dieper raken dan wij doorgaans beseffen.

Bijbel in digitaal tijdperk

De vorige benaderingen zijn gekenmerkt door een statische visie op betekenis en omgang met bijbel. De omgang zal in de toekomst echter steeds digitaler worden. Wanneer de bijbel een netwerk van teksten wordt, wijzigt dat de perceptie van een logische en chronologisch samenhangende tekst. De sequentiële benadering wordt vervangen door een multisequentieel gebeuren. De vingertoppen van de lezer krijgen veel meer invloed. Lezers moeten zich wel meer bewust zijn dat niet alle teksten en vertalingen van dezelfde kwaliteit zijn.

Hoewel de bijbel een tekst tussen de teksten wordt, zal er steeds nood zijn aan referentiepunten, centra van levensbeschouwelijke oriëntatie. Het gevaar van één centrum is dat het tiranniek kan worden. Centra in een digitale wereld worden vastgesteld door de complexe interactie tussen miljoenen individuele lezers. Online zijn de bijbelbenaderingen van een ietwat fundamentele aard veel meer aanwezig en het internet wordt een strijdtoneel van bijbelbenaderingen. Mensen moeten dus verschillende bijbelpresentaties op het internet en de eraan verbonden kansen en gevaren onderkennen.

Dialogale en participatieve benadering van de bijbel als alternatief

Elk van de vorige benaderingen willen binnen de bijbel een vast en betrouwbaar punt aanduiden dat de locus van openbaring zou zijn. (bijbels fund: letterlijke betekenis, wet fund: reconstructie van hist kern, ethische; destilleren morele beginselen). Telkens wordt de locus van openbaring gezien als voorgegeven in de tekst zelf. In de digitale ontwikkeling is de bijbel overgegeven aan de vrije markt van meningen van individuele lezers.

De bijbelse openbaring als dialogaal openbaringsproces

De poging om de bijbel te herleiden tot hanteerbare vaste kern van leerstellige fundamenteën, hist gebeurtenissen of morele waarheden leiden tot Bijbelmoeheid. Men legt de mensen de waarheid op als een reeds geschreven draaiboek waar geen participatie in past of nodig is. De bijbel wordt echter niet irrelevant door onze voortschrijdende cultuur die zich steeds meer verwijderd van de oorspronkelijke nomadische of agrarische cultuur van de Bijbel. De grondvragen voor mensen nu of in de bijbel zijn echter fundamenteel dezelfde.

Het begrip van een tekst als classic: zo fundamenteel dat hij ondanks het verschil van context toch telkens opnieuw gelezen en begrepen kan worden. Met zo een tekst maakt men een fictional contract. Het is de uitdaging van de Bijbeldidactiek om mensen uit te nodigen een soort van fictional contract met de bijbel aan te gaan, of op zijn minst een aantal centrale delen er van. (bemoeilijkt door wetensch en technische taal boven poëtische en metaforische)

Het benaderen van de bijbel als een classic heeft andere gevaren: de reductie van de bijbel tot drager van humanistische archetypen. Voor gelovigen heeft hij echter openbarende en transformatieve betekenis. Bijbelse openbaring is een dynamisch dialogaal gebeuren en niet een statische overdracht van een geloofsinhoud via de Schrift. Een proces van een zichzelf voortschrijdende openbaring tussen God en mens. Het proces van overlevering eigen aan de hele Bijbel, eerste testament en tweede testament is te begrijpen als het telkens opnieuw opnemen van het gepraat met god, doorheen het vertellen en vertalen van verhalen, die in hun nieuwe receptiesituatie nieuwe vertalingen en vertellingen tot stand brengen.

Betrokkenheid van lezers van de bijbel

De bijbel is niet alles, zoals het sola scriptura (alleen het schrift) beginsel lijkt te suggereren. Ook de bijbel kan mensen niet ontslaan van de uitdaging om zelf een relatie met god aan te gaan in dialoog met de bijbelse teksten. Zonder de exegese, als hermeneutiek, zou de schrift voor de mens van geen betekenis zijn. De dialogische structuur van het traditieproces is een invitatie om zelf ook aan deze dialoog te participeren. "Het gaat niet verkeerd als wij als Bijbellezers onze kritische vragen stellen, het gaat verkeerd wanneer we met deze vragen wegllopen uit de relatie met god, wanneer we vragen stellen die de tekst als een ding beschouwen. In elke tekst ligt de uitnodiging tot dialoog met Hem naar wie de teksten verwijzen."

Op het ogenblik dat de bijbel weer gelezen mag worden als verhaal van gewone mensen in hun gesprek met god en elkaar, zal hij opnieuw aanknopingspunten bieden voor integratie in het eigen leven en dat van de gemeenschap. Mensen kunnen dan met hun eigen levensverhaal binnenstappen in de leefwereld van de bijbel. De bijbel is een veelheid van boeken en verhalen die niet zomaar tot één groot metaverhaal kunnen herleid worden. Godsdienstonderwijs wordt zo steeds meer gezien als het leveren van een bijdrage tot de ontwikkeling van een eigen narratieve identiteit, begrepen als interpretatieve identiteit, dat wil zeggen als bemiddelde zelfkennis. Er moet gezocht worden naar methoden die mensen uitnodigen om de bemiddeling tussen de tekst en hun leven als individue en lid van een gemeenschap vorm te geven. Enkel zo kan een bijbelse tekst een impact hebben op de vorming van hun narratieve identiteit en kunnen we hen begeleiden in het ontwerpen van hun eigen toekomst.

Kritiek: de bijbel wordt benaderd als zelfbedieningsrestaurant waar men uithaalt wat men nodig heeft. De vraag naar waarheid van de tekst is nog steeds aan de orde, ook al situeren we deze waarheid in de toekomst. Gebaseerd op een vervreemdingshermeneutiek (aanvankelijk herkennen in tekst, toch weerstand in tweede instantie) worden we uitgedaagd en tegelijk vooruit getrokken. De teksten kunnen we nooit volledig naar onze hand zetten.

Bijbel en de toekomst

Een dergelijke interpretatieve omgang kan leiden tot zuiver subjectivisme, tot individualisme en relativisme. Er blijft een pluraliteit van benaderingen mogelijk, de vraag is welke niet aanvaardbaar zijn. Bijbelse teksten bevatten alternatieve werelden als een horizon die vanuit een eschatologische toekomst telkens weer aan ons verschijnt.(rijk gods etc) Aan deze horizon moet elke interpretatie getoetst worden en afgekeurd indien ze deze horizon bedreigen.

Een interpretatie van de bijbel heeft steeds ethische implicaties: elke interpretatie stelt de status quo in vraag of bevestigt hem. Elke interpretatie is advocacy exegesis: ze neemt het op voor een bepaalde zaak en staat in een verhouding tot een bepaalde ideologie, een bepaalde machtconstellatie die ze tot op een bepaalde hoogte steunt of ondermijnt. Ook de droom van god voor alle mensen is alleen op een bemiddelde wijze toegankelijk, ligt niet zomaar voor het grijpen in de bijbelse teksten zelf, kan niet door een bepaald individu of groep worden vastgelegd, staat niet voor eens en voor altijd vast en zal ook niet onaangetast blijven door menselijke beperkingen en zonden. Het gaat vooral ook over de toekomst die de bijbel als droom of toekomstvisioen aan de mensen voorhoudt.

Besluit

Aandacht gaat uit naar verandering, innovatie en optimalisatie. De bijbel kan niet gereduceerd worden tot het verleden.

Normativiteit van de toekomst

Relevantie en autoriteit van de Bijbel

Terminologie

- Bijbelse openbaring: geloof dat god in de bijbel met mensen in contact treedt en hun iets meedeelt of hen uitnodigt tot relatie
- Inspiratie: gods invloed (op gebeurtenissen, overlevering, schrijver, tekst...)

- Onfeilbaarheid: Begrippen overtuiging dat bijbel vrij is van dwaling:
 - o Infallibility: menselijke auteurs waren niet in staat tot dwaling
 - o Inerrancy: tekst, en niet auteur, is vrij van dwaling
- Autoriteit: inhoud bijbel stelt bepaalde eisen aan de lezer
- Normativiteit: status van de schrift als criterium of regel voor het geloof en het leven van de lezer
- Canoniciteit: aannemen dat bepaalde boeken een uniek, gewijd karakter bezaten
- Openbaring en inspiratie zijn basisbegrippen

Basis gezag vd bijbel in het verleden

- Klassieke doctinaire benadering: teksten als statische vaten met inhoud: opvatting dat elk woord en iedere zin van god is, los van oorspronkelijke context. Waarheid van schrift gezien als gebaseerd op stellingen en als drager van een dwingend absoluut gedrag. De bijbel als bron van christelijke leer vanwege inspiratie.
- Historisch kritische benadering: teksten interpreteren binnen oorspronkelijke historische context, letterlijke betekenis in intentie van auteur, bedoeling god kan enkel gevonden worden door de intentie van de schrijver
- Sociale kritieken proberen concept van individuele auteurs te overschrijden
- Historische reconstructie onder invloed van bronnenkritiek legt zich toe op de identificatie van die lagen in de tekst die het dichtst bij de eigenlijke gebeurtenissen stonden
- Heilhistorische benadering: alleen de eigenlijke gebeurtenissen zelf, die niet meer volledig te reconstrueren zijn, waren geïnspireerd.
- Bijbels-theologische benadering ondernam poging om theologische eenheid vd bijbel als geheel en van specifieke concepten in het bijzonder te vatten. Maakte bijbelse teksten zelf tot locus van inspiratie
- Narratieve theologie: vorm van vorige, aandacht gericht op narratieve structuur vd tekst die normatief w beschouwd voor theologie
- Canonische benadering: proces van canonisering als bron van inspiratie

Besluit: de menselijke auteur of de tekst zelf zijn veruit de meest aanvaarde locus van inspiratie.

De basis van het gezag van de bijbel in het heden

- Woord-theologie (Barth): het woord god is niet louter de tekst, maar het gebeuren waarin de lezer vandaag god ontmoet, hierin speelt de tekst wel een belangrijke rol
- Spirituele exegese: gelovige overtuiging dat het woord god tot ons elk persoonlijk gericht is, wie de bijbel leest w geleid door god
- Verkondigingstheologie (Bultmann) waarde ligt in geloofsgetuigenis van de vroege christelijke verkondiging die zich richt tot personen als historische, verantwoordelijke en toekomstgerichte wezens
- 'wirkungsgeschiede' (Fuchs/Ebeling, leerlingen van Bultmann), nadruk op geschiedenis van transmissie en interpretatie die een licht helpt werpen op het oorspronkelijke woord. Het woord van god als levend object.
- Ervaringsgerichte benadering: locus van autoriteit is niet tekst, maar ervaring die erin is uitgedrukt

Pogingen om belang van lezen en interpreteren in het proces van openbaring te onderstrepen.

(verder afmaken vanaf p 60 boek)

Samenvatting van Caroline van Eken

Centrale vraag: op welke manier kan de bijbel, een tekst uit het verleden, betekenisvol, relevant, misschien zelfs normatief en gezaghebbend zijn voor mensen die vandaag en in de toekomst leven?

Terminologie:

- Bijbelse openbaring: verwijst naar het geloof dat God in de bijbel met mensen in contact treedt en hun iets meedeelt of hen uitnodigt tot een wederzijdse relatie . Beschrijft Gods relatie tot de lezer door middel van de inhoud van de Bijbel
- Inspiratie: beschrijft Gods invloed op een niveau, dit wordt gezien als de basis van het gewijde karakter van de Bijbel. Heeft dus te maken met de wijze waarop God zich verhoudt tot de menselijke auteur van de Schrift, tot de inhoud of de lezer
- Overtuigingen dat de Bijbel vrij is van dwaling, van infallibility en inerrancy
- Infallibility: falen was niet mogelijk bij de adequate uitdrukking van ware en juiste oordelen bij het schrijven van de schriftteksten, verwijst naar auteur en inhoud van de Bijbel
- Inerrancy: overtuiging dat de tekst vrij is van dwaling tov de lezers
- Autoriteit: de inhoud van de bijbel stelt bepaalde eisen aan de lezer
- Normativiteit: is een uitdrukking voor de status van de Schrift als criterium of regel voor het geloof en het leven van de lezer
- Canoniciteit betekent dat in een lang en complex proces geloofsgemeenschappen aangenomen hebben dat bepaalde boeken die men geïnspireerd en normatief achtte, een uniek, gewijd karakter bezaten.

Wij beschouwen OPENBARING en INSPIRATIE als de basisbegrippen.

Nu schetsen we belangrijke posities in de discussie, opgedeeld naargelang ze de normativiteit van de Bijbel beschouwen als iets dat het resultaat is van een gebeuren in het verleden, of als iets dat in het heden plaatsvindt of in de toekomst verwacht mag worden.

- Basis van het gezag van de Bijbel in het verleden
 - o Locus van inspiratie is meestal de menselijke auteur of de tekst
- Basis van het gezag van de Bijbel in het heden
 - o Belang van lezen en interpreteren in het proces van openbaring
 - o Inspiratie kan niet beperkt worden tot een ogenblik in het verleden, het proces van tekstreceptie moet gesteld worden in het licht van dezelfde Feest die aanwezig was in het proces van totstandkoming van de tekst
 - o Locus van inspiratie is het gehele communicatieproces
 - o Indien het openbaringsproces werkelijk verondersteld wordt realiteit te worden, dan moet men de aanwezigheid van Gods Geest erkennen in elk van deze stadia
- Basis van het gezag van de Bijbel in de toekomst
 - o Uitdaging: manier vinden die toelaat om de normativiteit van een intrinsiek verdrukkende tekst te aanvaarden, zonder het verdrukkende aspect ervan als normatief te aanvaarden.
 - Met intrinsiek verdrukkend te gebruiken, impliceert men dat men aanvaardt dat menselijke zondigheid op de een of andere manier een invloed heeft gehad op de manier waarop de kern van de Bijbelse boodschap is uitgedrukt.

Dit betekent echter geenszins dat we in de Bijbelse tekst enkel en alleen verdrukkende aspecten aantreffen. We willen aantonen op welke manier de Bijbel dit aspect overstijgt.

- Openbaring als dialoog
 - Openbaring in de betekenis van zelfmededeling die resulteert in de uitnodiging tot gedeeld leven
 - De autoriteit die openbaring voorwendt, kan zodoende nooit unilateraal, dwingend en absoluut zijn, deze autoriteit is dialoog en relatief, berustend op bewijzen en onthulling (en niet op macht)
 - Openstellen, delen in elkaars leven, verdiepen van hun relatie, steeds een nieuw proces dat elke deelnemer persoonlijk betreft in de communicatie.
- De tekst als dynamisch medium
 - Om persoonlijke ontmoeting tot stand te kunnen brengen, dewelke nodig zijn voor het functioneren van geschreven teksten in een persoonlijk uitwisselingsproces, moeten teksten functioneren als symbolen, als dynamische media.
 - Een tekst is een tastbare uitdrukking van iets dat fundamenteel niet waarneembaar is. De inhoud is de complexe en transcendente werkelijkheid van menselijk leven, die enkel uitgedrukt kan worden dmv symbolische bemiddeling
 - In het symbool, de tekst, kunnen we de authentieke realiteit raken van het gesymboliseerde, van het onderwerp van de tekst.
- Lezen als versmelten van horizonten
 - Interpreteren is onmogelijk zonder buiten je eigen horizon te treden, er bestaan geen neutrale, objectieve observatieposten. Lezen en interpreteren brengt noodzakelijkerwijs een versmelting mee van de horizon van de lezer en de tekst
- De wereld van de tekst en de normativiteit
 - Waarheidsaanspraak van de bijbelse tekst, is de wereld die door de tekst geprojecteerd wordt. Deze wereld wordt omschreven als de ervaring die door de tekst mogelijk gemaakt wordt voor de lezer. Elke lezer komt op een geheel persoonlijke manier binnen in de wereld van de tekst.
 - In deze geprojecteerde wereld bevat de tekst een waarheidsaanspraak, een criterium in naam waarvan de beperkingen en zondige dimensies van de tekst gecorrigeerd moeten worden.
- Besluit
 - Achterwaarts gerichte hermeneutiek die de locus van inspiratie in het verleden ziet, problemen ondervindt om een intrinsiek verdrukkende tekst toch normatief te zien
 - Daarom moeten we de locus van inspiratie in de alternatieve toekomstige wereld die de tekst projecteert plaatsen. De onderdrukkende dimensie in de tekst blijft getuigen van datgene waarvan we gered zijn, maar blijft ons evenzeer uitdagen om op te treden in naam van de gerechtigheid.
 - Het concept van de wereld van de tekst als locus van inspiratie lijkt in staat te zijn om de vele elementen van het openbaringsproces die

verantwoordelijk zijn voor de normatieve dimensie van de tekst, in een creatieve spanning samen te houden

- Maar de wereld van de tekst overstijgt al deze realiteiten door altijd opnieuw en in dialoog met de lezer een alternatieve wereld naar voren te schuiven die meer dan welke reële wereld ook, correspondeert met de droom van God voor ons. In het Bijbelse openbaringsproces schrijft God recht op de kromme lijnen van de zondige aspecten van de tekstschriften.
- De betekenis van teksten ligt niet van tevoren voor eens en voor altijd vast, maar moet door mensen zelf in dialoog met de tekst en met andere lezers telkens opnieuw gegeven worden.

De historische Jezus

De naam Jezus en de titel christus

Wie de naam Jezus wenst te begrijpen dient eerst de meest belangrijke naam van god in het Eerste Testament te kennen.

JWHW, de voornaamste naam van God

De god van het jodendom

Deze naam wordt door gelovige joden met zeer veel respect benaderd. Uit respect wordt de naam niet uitgesproken. In plaats ervan leest men “adonai” (de Heer) of “hasjem” (de Naam). In wetenschappelijke discussies gebruikt men ook het woord *tetragrammaton* (vierletterwoord). Er horen klinkers bij deze medeklinkers en men dacht aanvankelijk dat het ging om JeHoWaH (Jehova), maar het is waarschijnlijker dat JaHWeH de correcte invulling. God benoemt zichzelf aan Mozes als “hij die is” en er zijn drie interpretaties voor mogelijk:

1. Een weigering om een naam te geven
2. Hij bestaat, in tegenstelling tot de andere goden
3. Het houdt de belofte van hulp in van god (waarschijnlijk de juiste)

Eigenschappen: persoon, schepper, verlosser, rechter (rechtvaardig en barmhartig)

Bron: de bijbel (drie delen: Torah (wet, wegwijs), Nebiim (profeten) en Ketubim (geschriften) → TaNaK: bevat boeken die oorspronkelijk in het Hebreeuws of Aramees geschreven zijn. Men beschrijft de eigenschappen van god (één, enig, heilig, heerlijk, rechtvaardig, getrouw, barmhartig, goed, vol van leven). Hij beloont de goeden en straft de kwade. Strict monoteïsme. Vooral transcendent, maar ook aspecten van immanentie: onderhandelen met god, god interpellieren (‘oproepen’)

De god van het christendom

Naam: JHWH + abba (vader)

God als persoon, schepper en verlosser

Bron: bijbel (OT of verbond, NT of verbond, oorspronkelijk in het Grieks)

Belangrijke dimensies:

- Incarnatie (vleeswording, menswording)
- Gods liefde voor zieken en uitgestorvenen
- Gods liefde voor de vijand
- Vergeving en verzoening
- Leven over de dood heen (verrijzenis)

Gebed, geloofsbelijdenis

- Symbolum van de apostelen (geloof in god, de almachtige vader, schepper van hemel en aarde)
- Credo van nicea-constantinopel (geloof in één god, almachtige vader, schepper van hemel en aarde, van al wat zichtbaar en onzichtbaar is)

De god van de islam

Karen Armstrong: "Mohammed had die verpletterende aangrijping van de numineuze werkelijkheid gehad die de Hebreeuwse profeten kadosj of heiligheid hadden genoemd, de angstaanjagende andersheid van God."

Heilige geschriften: De koran (neergeschreven door Mohammed op aangeven van god), in het Arabisch. Het boek gaat niet over Mohammed (zoals andere over Mozes of Jezus), maar het neerschrijven van goddelijke inspiratie. In praktische zin hield islam in dat op de schouders van moslims de taak rustte een rechtvaardige en billijke samenleving te maken waar de armen en zwakken fatsoenlijk worden behandeld. Morele boodschap: het is verkeerd om rijkdommen te vergaren en voor zichzelf een fortuin op te bouwen en het is goed om maatschappelijke rijkdommen eerlijke te verdelen door de armen regelmatig een deel van zijn rijkdom te geven. De Koran staat wantrouwig tegenover theologische speculaties, god ervaren als moreel imperatief. Allah is echter veel onpersoonlijker dan JHWH, we kunnen alleen in tekenen van de natuur een glimp van hem opvangen en hij is zo transcendent dat we alleen in gelijkenissen over hem kunnen spreken. Moslims worden aangespoord om door de fragmentarische wereld heen te kijken en de grote almacht van het onpersoonlijk wezen te ontdekken, de transcendente werkelijkheid die alle dingen bezielt.

Allahoe akbar: hartenkreet van moslims, eerste woorden van gebedsoproep, uitdrukking van geloof in absolute transcendentie van god, overwinningskreet die dominantie van god over mens en universum verwoordt. Er kan geen vermenselijking zijn van god.

Jezus, JHWH redt

Jezus was een gebruikelijke naam bij het volk van Israël, oorsprong bij Jehosjoea, wat zoveel betekent als JHWH redt.

Christus, de gezalfde

Het jodendom telde heel wat messiaanse personen (Elija, Mozes, Mensenzoon, gezalfde priester...) Maar Messias is beperkt tot een specifiek concept: de gezalfde koning van de Davidische dynastie die de definitieve heerschappij van God in de wereld tot stand zou brengen door de nationaal-politieke bevrijding van Israël van de bezetters.

Messiasverwachting hoort bij het postexilische jodendom, na de terugkeer uit Babylonische ballingschap (vanaf 538 voor Chr). In de intertestamentaire tijd (50v tot 50nChr) was de messiasverwachting algemeen verspreid, maar niet alle joden verbonden hun eschatologische verwachtingen hiermee.

Christenen zagen in Jezus de lang verwachte Messias, hoewel de bevrijding die hij de wereld gaf geen politieke was. Wel een vergeving van de zonden. Christus komt van christos, de Griekse vertaling van het Hebreeuwse masjiach en Aramese mesjicha.

Hebreeuws	Aramees	Grieks	Latijn	Nederlands	Betekenis
JHWH	JHWH	Kyrios	Dominus	Jahweh De Heer	Ik ben hij die is/helpt
Jehosjoea	Jesjoea	Iêsous	Iesus	Jezus	JHWH redt
Masjiach	Mesjicha	Messias Christos	Messias Christus	Messias Christus	De gezalfde De gezalfde
Ruach	Ruach	Pneuma	Spiritus	Geest	

De historische Jezus

Hermann Samuel Reimarus (1768)

Jezus beoogde de politieke bevrijding van Israël, mislukte en werd gekruisigd. De leerlingen interpreteerden de mislukking als succes door er een bovennatuurlijk verhaal van te maken.

Drie golven van onderzoek naar de historische Jezus

Eerste golf: Reimarus tot Wrede: liberale protestantse exegeten en historici. Schweitzer: men kan de historische figuur van Jezus niet meer terugvinden. Het gereconstrueerde beeld van de historische Jezus lijkt meer op de moderne auteur dan op de aardse Jezus.

Tweede golf: de leerlingen van Bultmann: vooruitgang van de historische kritiek en archeologie. Inbreng van joodse geleerden (David Flusser), belang van het historische onderzoek om te voorkomen dat men Jezus reduceert tot een mythe, tot een symbool van universele ethische waarden.

Derde golf: Angelsaksische exegeten: goede kennis van het joodse milieu ten tijde van de aardse Jezus. Dode zee rollen (1947), geen rechtstreekse informatie over Jezus, maar veel over het jodendom in de tijd van Jezus.

Wie het *sapere aude* van de verlichting wil behartigen, moet zo veel mogelijk primaire bronnen lezen en beoordelen op betrouwbaarheid.

Niet-christelijke bronnen

Flavius Josphus

ANALOG MET INHOUD BOEK

Joodse geschiedschrijver. Er werden christelijke interpolaties in de tekst gevonden:

- "als het toelaten is hem een mens te noemen"
- "hij was (de) Christus" (belijdenis)

- Verrijzenisverschijningen

Josephus zegt zelf

- Een wijs man
- Een wonderdoener
- Een leraar
- Hij trok vele joden en heidenen naar zich toe
- Pilatus veroordeelde hem ter dood op voorstel van de joodse leiders
- Tot in de tijd van Josephus zijn er christenen: ze lieten hem niet in de steek

Publius Cornelius Tacitus

ANALOG MET BOEK

- 1) Christenen hebben hun naam van Christus
- 2) Christus werd ter dood veroordeeld door Pontius Pilatus
- 3) Christendom als bijgeloof dat zich overal, ook in Rome, verspreidt

Suetonius

Geeft blijk van een zekere onkennis (“onder leiding van een zekere Christus”) met betrekking tot christus, want hij gebruikt Chrestus in plaats van Christus.

Plinius Minor

Schreef brieven aan de Romeinse gouverneur om te vragen hoe hij met de christenen moet omgaan. Hij maakt meer vermelding van christenen dan van Christus, hij zegt enkel dat ze één keer per week samenkomen en hem aanbidden als een god.

Besluit

Niet-christelijke bronnen over Jezus:

- Historisch persoon
- Leraar en wonderdoener
- Christus/messias genoemd
- Gekruisigd door Pontius Pilatus
- Volgelingen onder joden en heidenen

Christelijke bronnen

De brieven van Paulus en de evangelies zijn de voornaamste schriftelijke bronnen van het leven, de dood en de verrijzenis van Jezus. De evangelies zijn echter geen biografieën, geen geschiedschrijving. Ze spitsen zich verder toe op de laatste jaren van Jezus' leven.

Boeken van het NT: 27

- 4 evangelies
 - o Leven, dood, verrijzenis van Jezus toegespitst op laatste jaren
- 1 handeling van de apostelen
- 13 brieven: corpus paulinum, brieven van Paulus
 - o Weinig over aardse leven van Jezus, geloofsgetuigenis (dood en verrijzenis van Jezus)
- 1 Hebreeënbrief

- 4 katholieke brieven
- 3 johannesbrieven
- 1 apokalyps (openbaring) van Johannes

Datering van bronnen

1. 30 Dood van Jezus
2. 50-55 Brieven van Paulus
3. 60 Q
4. 70 Marcusevangelie
5. 80-90 Matteüsevangelie
6. 80-90 Lucasevangelie
7. 100-120: Johannesevangelie

Een geloofsgetuigenis verspreid over een periode van circa 70 jaar

De christelijke traditie ging er eeuwenlang van uit dat de auteurs van het Matteusevangelie en Johannesevangelie ooggetuigen waren (bij de 12), en steunde het Marcusevangelie op de autoriteit van Petrus en het Lucasevangelie op de autoriteit van Paulus. Na een lang proces kwam men echter tot de overtuiging dat de auteurs van de evangeliën christenen waren van de tweede generatie die zelf steunden op mondelinge tradities en schriftelijke bronnen.

De twaalf

- 1) Simon (kreeg de bijnaam Petrus)
- 2) Jakobus
- 3) Johannes (broer van Jakobus, kregen de bijnaam Boanerges; Donderzonen)
- 4) Andreas
- 5) Filippus
- 6) Bartolomeüs
- 7) Matteüs
- 8) Tomas
- 9) Jakobus van Alfeüs
- 10) Taddeüs
- 11) Simon Kananëus
- 12) Judas Iskariot

Volgens de meest gangbare hypothese over de compositie van de evangeliën, de tweebronnenhypothese, is het Marcusevangelie het oudste van de vier. Het Matteüsevangelie en het Lucasevangelie steunen vooral op Marcus als bron. Omdat er in Matteüs en Lucas ook veel materiaal staat dat niet in Marcus te vinden is maar waarin Matteüs en Lucas echter wel met elkaar overeenstemmen, postuleert men voor deze twee evangeliën nog een tweede bron Q (Quelle, Logienquelle). Deze is louter hypothetisch en heeft geen bewijzen. Het is omstreden of er verder nog mondelinge overleveringen ter beschikking stonden. Het Johannesevangelie is een buitenbeentje en zou eventueel op de mondelinge traditie kunnen steunen.

Algemeen aanvaard in het historisch-kritisch onderzoek:

- Alle evangeliën geschreven tussen 70 en 100 in het Grieks
- Auteurs waren onbekende Christenen van de tweede generatie die steunden op mondelinge tradities en schriftelijke bronnen. Ze waren geen ooggetuigen.
- Evangeliën zijn geen verslaggeving, maar ze bevatten historisch materiaal.
- Evangeliën: boeken van geloofsverkondiging

Het belang van de bijbel voor het verstaan van Jezus. Het religieuze interpretatiekader van wie Jezus was voor de eerste christenen is de bijbel, de tenach, de boeken die wij het oude testament noemen. De bijbel was de leessleutel voor de interpretatie van Jezus. Hij werd beschouwd als vervulling van de schrift.

Criteria voor de historische reconstructie

Criteria voor de reconstructie van de historische Jezus

Men stelde zich tot doel het Jezusbeeld van de geloofsleer te vervangen door een op historische kritiek gebaseerde volledig betrouwbare reconstructie van de historische Jezus. Hiervoor hanteert men de volgende criteria:

Criterium van de verlegenheid of contradictie

Informatie die door de vroege christenen als beschamend of als vervelend zou ervaren zijn, vb Judas of informatie die als contradictie met andere centrale punten zou beschouwd zijn vb de doop van Jezus door Johannes de dooper: de doop was ter vergeving van de zonden, maar de vroege christenen waren ervan overtuigd dat Jezus zonder zonde was. Als Jezus zou gedoopt zijn door Johannes leidt dat tot contradictie, verlegenheid, embarrassment.

Matteüs vermeldt het uitdrukkelijke onbegrip van Johannes en de toestemming die Jezus geeft om het te doen. Lucas vermeldt niet dat Johannes hem doopte, enkel dat hij getuigde. Enkel Marcus zegt rechtuit dat Johannes het deed. De overlevering heeft dit feit dus proberen af te zwakken.

Criterium van de discontinuïteit of dissimilariteit

Verschillen tussen Jezus en het jodendom, de oude kerk. Jezus verwachtte het Rijk Gods in de toekomst (uw rijk kome → verbinding rijk en komen is nieuw)

Enkel Lucas en Matteüs vermelden het onze vader met de uitdrukking “uw rijk kome”. Dit gebed zou aan Jezus toegewezen worden en werd waarschijnlijk in Q teruggevonden. Het was uniek om gebeden toe te wijzen aan Jezus en de specifieke vermelding van het komen van gods rijk (dus discontinuïteit) verhoogt net de veronderstelling dat het authentiek is.

Criterium van meervoudige onafhankelijke attestatie

Een derde criterium is geconcentreerd op de vraag of een handeling of woord van Jezus in één of meerdere bronnen onafhankelijk is overgeleverd. Informatie die slechts door één bron wordt overgedragen is over het algemeen minder betrouwbaar.

Instellingswoorden van de Eucharistie: belangrijke overeenkomsten tussen MATteüs en Marcus en tussen Lucas en Paulus (1Kor). Twee onafhankelijke tradities

Instellingswoorden: brood, wijn, neemt hier van mij allen jadeladie...

Coherentie criterium

Steunt op de drie voorgaande en veronderstelt dat een handeling of woord van Jezus dat past binnen de handelingen en woorden van Jezus die men op basis van de eerste drie criteria als historisch heeft aanvaard, goede kans maken om ook historisch te zijn.

Criterium van de verwerping en terechtstelling

Vooraf in de overlevering rond het lijden en de dood van Jezus (executie).

Aannemen van dit gegeven als historisch feit. Handelingen en woorden van Jezus die hiermee samenhangen of die dit helpen te verklaren, maken kans om historisch te zijn.

Wat zeggen onderzoekers over de historische Jezus?

Chronologie van het leven van Jezus (John P Meier)

- Geboorte 7-6 v.C in Nazareth
- Jeugd in Galilea in een vroom joods boerengezin
- Werkt als tekton (timmerman) (at the lower end of the vague middle class")
- Aangetrokken door beweging van Johannes de Doper en door hem gedoopt in de Jordaan
- Openbaar optreden in Galilea en Jeruzalem tussen 28 en 30 na Christus
- Afscheidsmaal, arrestatie en verhoor (Pilatus veroordeling) 6 april 30
- Kruisiging 7 april 30 buiten Jeruzalem

Ratzinger: Uit dit alles is de indruk overgebleven dat we in ieder geval maar weinig zeker weten wat Jezus betreft, en dat het geloof in zijn goddelijkheid pas achteraf bepalend is geworden voor het beeld dat wij van hem hebben. Dat is een dramatische situatie voor het geloof, omdat de gelovige daardoor niet meer weet met wie hij een relatie heeft: de innerlijke vriendschap met Jezus, daarop komt het immers aan, dreigt in een leegte te tasten.

Ratzinger aanvaardt belang van hist-krit methode in de bijbelwetenschap. "Het is immers wezenlijk eigen aan het bijbels geloof dat het betrekking heeft op historische gebeurtenissen." Reductie van wetenschap tot wat empirisch en wetenschappelijk is vast te stellen. "Want de werkelijke mensen vragen, de vragen naar onze oorsprong en ethos, vinden dan geen plaats meer in de gemeenschappelijke door de zogenaamde 'wetenschap' gedefinieerde rede en moeten verwezen worden naar het terrein van het subjectieve...Zo verliezen ethos en religie hun gemeenschapsopbouwende kracht en vervallen tot willekeur."

Ratzinger pleit ervoor de hist-krit methode aan te vullen met canonieke exegese: het lezen van Bijbelteksten in hun samenhang met het geheel. De bijbel als boek van een geloofsgemeenschap. Fundamenteel vertrouwen op wat evangelies ons over Jezus vertellen: de Jezus van de evangelies is al de christus van het geloof, die werkelijk god was.

Beschrijving van het leven van Jezus

- Elementaire joodse opvoeding
- Onderwees in synagogen, rabbi genoemd
- Aansluiten bij Johannes de Doper voor zijn publiek optreden
- Zelfstandig optreden nadien met nadruk op genade van God
- Fundamentele overtuiging van Jezus: onomkeerbare verschuiving in de richting van het goede

- Naast zijn 12 apostelen volgde ook andere mensen hem, inclusief vrouwen. Erg ongewoon voor een joodse leraar
- Voor Jezus was god een overweldigende ethische energie
- Verbond traditionele beelden van vader en koning
- Parabels waren meest indrukwekkende woorden
- Versterkte de universalistische aspecten van de joodse torah, maar zijn leer bleef er in gegrond
- God en naastenbeminning kwam in het centrum van zijn ethiek, radicalisering tot gebod om vijanden, vreemdelingen en verstotenen te beminnen
- Zijn leer provoceerde de oppositie
- Kritiek op tempel kostte hem zijn leven
- Instelling ritueel tijdens laatste avondmaal
- Opgepakt wegens kritiek op de tempel, maar voor Pilatus beschuldigt van een politieke misdaad, een Koninklijke pretendent. Jezus wees dit niet af.
- Gekruisigd als politieke onruststoker tussen twee bandieten
- Zijn 12 vluchtten, vrouwen bleven echter als getuigen
- Verschijning na dood aan Petrus, Maria en dan meerdere leerlingen tegelijk
- Een andere invulling van de verwachte redding: hij was een lijdende Messias

Jezus woorden in het Johannesevangelie

Van alle woorden van Jezus in het Joh evangelie, komt er geen enkel van Jezus. Het is vrome literatuur en heeft niets te maken met de historische Jezus. In het algemeen zouden slechts 15% van de woorden in het NT afkomstig zijn van Jezus. Bornkamm stelt vast dat Jezus helemaal anders spreekt dan in de andere evangeliën, maar door de stem van de auteur. Daarom is het een secundaire bron en dus wordt het buiten beschouwing gelaten in onderzoek.

Dodd concludeert echter dat het 4de evangelie uit traditie geput heeft en dat het uitsluiten gelijk staat met het negeren van belangrijke feiten.

Woorden van de vierde evangelist over Jezus' woorden

Jezus' woord in het licht van zijn relatie tot God

- Intieme relatie tussen zoon en vader
- Het woord dat Jezus spreekt is niet minder dan dat van god.

Jezus voorgesteld als groter dan de andere grote figuren van de religieuze geschiedenis van het jodendom. De aartsvaders staan niet in competitie met Jezus, maar aanvaarden wie hij is.

Eenheid (zoon van god) en verscheidenheid (lam van god) tussen Jezus en god. Zoon van god: eenheid (ik en vader zijn één), verscheidenheid (vader is groter dan ik). Gevaar van christocentrisme.

Joh verwijst daar op allerlei manieren naar ("het is niet mijn woord...", "ik heb het niet eigenmachtig verkondigd..." ...) en brengt Schriftwoorden en Jezuswoorden op dezelfde hoogte.

Jezus' woord in het licht van zijn relatie tot de mensen

- Jezus woorden zijn onderricht voor de menigte (aanspreken met Rabbi)

- Jezus' woord heeft performatieve kracht en is bron van leven

In de ontmoeting met Jezus waren er joden die in Jezus niet de vervulling van de eeuwenoude messiasverwachting van hun volk zagen, maar ook die dit wel zagen. Geen enkel van deze twee groepen waren zonder meer door onethische beweegredenen geleid, wie heeft gelijk?

Jezus woord in het licht van de relatie van de mensen tot hem

- De Joh Jezus roept mensen op te luisteren naar zijn woord, sommigen zijn daar niet toe in staat, anderen geven daadwerkelijk gehoor en komen tot geloof.
- Mensen worden gevraagd om Jezus' woord te onderhouden
- Jezus nodigt uit om zijn woord blijvend in zich te hebben

Jezus' woord in het licht van de relatie tussen mensen onderling

- Jezus woorden veroorzaken meermaals verdeeldheid onder toehoorders (p 94)

Volgens joh zijn Jezus ' woorden gods woorden, hij wordt zelfs voorgesteld als 'woord' dat bij god was en vlees geworden is. Wie Jezus heeft gezien heeft de vader gezien, wie hem heeft gehoord heeft de vader gehoord...Zijn woorden hebben voor Joh dezelfde autoriteit als het woord van de Schrift dat ook als gods woord wordt aanvaard. Jezus geeft de woorden gewoon door en zijn leven kan dus beschouwd worden als getuigenis afleggen van de waarheid. Het naar Jezus ' woord luisteren en tot geloof komen, dit is: die ruimte vrijmaken voor het woord in het hart, die in het woord blijven, het woord als gebod onderhouden, het woord herinneren en er trouw aan blijven. De verdeeldheid die zijn woord doet ontstaan leidt uiteindelijk tot zijn einde.

Jezus ' woorden hangen nauw samen met zijn werken en tekenen.

Woorden van de Johanneïsche Jezus

Jezus woorden in de synoptici en in het Johannesevangelie

Lange uitgesponnen redevoeringen die ofwel deel uitmaken van dialoog of monoloog op zich vormen. De tekenen zijn vaak aanleiding tot monologen. (uitgebreide tabel p 96)

Jezus woorden en de stijlkenmerken van het Johannesevangelie

- Dualismen (licht versus duisternis, waarheid vs leugen...)
- God als Vader, zelfverwijzing als zoon
- Zendingsterminologie wordt aangewend (verklaringen over gezonden zijn...)
- Inleidende formule "Amen amen"
- Ik-ben uitspraken
- Termen: getuigenis, waarheid, geest, leven, uur, geloven en zien

Jezus woorden en de inhoud van het Joh evangelie

- Zelfopenbaringen waarmee Jezus zegt wie hij is (de weg, de waarheid...)
- Hij is ook zelf het woord gods
- Dingen toepasbaar op zijn woord, zijn toepasbaar op hem
- "Ik ben" gevolgd door een kwalificering (opsomming p 98)
- "Ik ben" ook zonder kwalificering (dat komt volgens sommigen overeen met een aanspraak op goddelijkheid)

Jezus woorden in het joh evangelie en de ipsissima verba (very word of Jezus)

Hij spreekt geen zaligverklaringen uit en leert zijn leerlingen geen gebed. Er zijn parallellen her en der verspreid met de synoptische materialen en er is onenigheid over hoe deze overeenkomsten te verklaren zijn. (vergelijking onze vader Mt met vermeldingen in Joh p 99)

Voorbeeld 1: god als vader van Jezus

Volgens zowel Q als Joh heeft Jezus god aangesproken met vader, een gegeven toe te schrijven aan de aardse Jezus.

Oorzaak van heel wat onenigheid is de eerste zin “uw naam worde geheiligd”: wie zal immers heiligen? De mensen of god zelf? Het kan beschouwd worden als een vraag aan god om zich in de toekomst te openbaren in al zijn macht. Immers enkel god kan zich waarlijk en ten volle openbaren in al zijn macht en heerlijkheid, enkel god kan zijn naam heiligen.

Voorbeeld 2: logica over gebed en gebedsverhoring

Het invullen van gebeden, enkel te vinden in context van afscheidredes, hebben over Joh en synoptische logica gemeen dat het aforismen zijn (bondige uitspraken).

Voorbeeld 3: amen amen

Typisch voor Joh is de verdubbeling van het openingswoord amen. Er zijn parallele amen uitspraken terug te vinden voor de amen-amen uitspraken van Joh, maar ook parallellen zonder amen in de synoptische traditie.

Vergelijkt men de taal die de vierde evangelist Jezus in de mond legt met de taal in de rest van het evangelie, dan komt men tot de vaststelling dat die niet verschilt. Het verschilt niet van het taalgebruik van andere personages uit Joh, noch van de taal van de verteller. Het voorwerp van Joh zijn beschrijving is het beeld van Jezus zoals het geloof van de gemeente hem zag.

“Men mag er van uitgaan dat het evangelie geschreven werd in het volste vertrouwen bijgestaan te zijn door de Parakleet⁵, die uiteindelijk enkel datgene leert en in herinnering brengt wat Jezus gezegd en gedaan heeft. Vandaar dat bijvoorbeeld Jezus ‘ grote redes niet gezien moeten worden als louter subjectieve, theologische meditatie van Joh, maar veeleer als de verwoording van Jezus ‘ leer in de veranderde situatie van de christelijke gemeente, een verdere verdieping en ontvouwing van de waarheid die in de aardse Jezus werd belichaamd en dit met de hulp van de Parakleet.

Het doel van spreken is dat de leerlingen het woord horen, bewaren en in hen ruimte krijgt. Hierna kunnen Joh gelovigen Jezus woord weergeven met hun eigen woorden. Johannes veroorlooft zich zo ook een afwijking van de slaafse reproductie en brengt, in naam van Jezus en geleid door de Parakleet, de boodschap van Jezus in een nieuwe situatie en cultuur ter sprake. De woorden en de werken vormen een eenheid, woord en teken vullen elkaar aan en hebben elkaar nodig opdat een mens tot geloof zou kunnen komen.

God heeft de openbaring niet afgesloten in het verleden, maar is voortdurend aan het praten.

⁵ Heilige geest

Besluit

Uitdagingen waarvoor Joh woordtheologie ons vandaag stelt

- 1) Weinig boodschap aan Joh evangelie in zoektocht naar historische Jezus, maar het Joh ev heeft ook weinig boodschap aan deze zoektocht. Joh houdt de link met aardse Jezus, maar het verleden speelt een ondergeschikte rol
- 2) Joh w mee verantwoordelijk geacht voor zeker logocentrisme in de christelijke wereld van het westen en een verdreven belangstelling voor het woord. Noch tekenen noch woorden zijn als dusdanig in staat om mensen tot geloof te leiden, belangrijk is of mensen in staat zijn in Jezus ' tekenen of woorden de heerlijkheid, de doxa, van god te ontdekken.
- 3) Jezus ' woorden zijn naar eigen zeggen geest en leven, ze zijn geen dode letter, blind uit het verleden over te nemen. Integendeel, ze zijn dragers van de geest die leven geeft. Ze zijn geest en leven omdat ze voor mensen een nieuwe toekomst openen.

Joh christenen zoeken de fundering voor hun geloof niet in het verleden, maar in het heden en de toekomst. De bevindingen in dit hoofdstuk hebben belangrijke implicaties voor het geloof, maar ook voor iedereen die het geloof niet wil misverstaan:

- Evangelies hebben het niet over het leven van aardse Jezus, maar over het leven van vroegchristelijke gemeenschappen
- Christendom mag zich niet in romantiek van verleden opsluiten, maar telkens opnieuw de uitdaging aangaan om in authentieke dialoog te treden met elke nieuwe tijd en plaats

Lijden en zingeving

Jezusfilms en hun interpretatie van Jezus ' lijden

Lijden en dood blijven een dreiging voor iedere mens. Zingeving is altijd zingeving in het perspectief van het vooruitzicht van lijden en dood waarvan geen mens bespaard blijft. De poging om aan het lijden een zin te geven hoort essentieel bij het mens-zijn. Godsdiensten zien zich geconfronteerd met de vraag hoe het lijden en de dood te rijmen zijn met hun geloof in God.

Kritische vragen vanuit een analyse van de werking van Jezusfilms

Centrale stelling: te makkelijk aangenomen dat de bijbel geschreven zou zijn als het script van een film. Kritiekloos aannemen dat de film een soort van evidente en probleemloze vertaling vormt van de Bijbeltekst in een bijbelbeeld is problematisch. Zich bewust zijn van de spanning tussen Bijbeltekst en de Jezusfilm opent vruchtbare mogelijkheden tot reflectie en discussie.

Redenen om aarzelend, afwijzend te staan ten aanzien van de gedachte dat de bijbel een soort van draaiboek is

- 1) De evangelies bevatten erg weinig concrete informatie om het leven van Jezus in beeld te brengen
 - a. Geen regieaanduidingen in verband met landschap, kledij, voedsel, verschillende karakters van de protagonisten...

- b. Over de figuur van Jezus zijn er in de evangeliën weinig specifieke gegevens te vinden. Wat we over Jezus lezen, is geschreven dertig tot veertig jaar na de dood van Jezus, door evangelisten die Jezus zelf niet persoonlijk gekend hebben.
- c. De evangeliën zijn niet geschreven met de bedoeling om de persoon van Jezus te omschrijven. Evangelisten maakten veeleer gebruik van rollen uit de toenmalige literatuur (profeet, priester, koning, leraar...) die aan vooraanstaande figuren werden toegekend om de betekenis van Jezus duidelijk te maken.

Het omzetten van een Bijbelverhaal in een filmscript zorgt onvermijdelijk voor het binnenhalen van heel wat elementen die niet afkomstig zijn uit de Bijbeltekst zelf, maar die getekend zijn door de hand van wie de film in elkaar steekt en door de nieuwe context waarin en waarvoor de film gemaakt wordt. ("Each telling of Jesus ' story projects the teller's own issues of Faith onto Jesus.")

2) Een tweede reeks bezwaren om de bijbel als filmscript te zien komt uit de filmische wereld

- a. Medium film stelt aantal specifieke eisen voor een boeiend eindproduct
- b. In gesproken scènes in de bijbel zijn er echter te weinig echte dialogen, in de actiescènes te weinig actie...
- c. Om een boeiend verhaal te maken, selecteren filmmakers uit de beschikbare teksten en beelden, wordt een nieuwe volgorde gecreëerd voor de gebeurtenissen en worden allerlei verbanden gesuggereerd tussen de verschillende verhaalelementen.

3) Derde reeks bezwaren van theologische aard

- a. Is het toelaatbaar om de figuur Jezus in beelden om te zetten? Is de verfilming geen overtreding van het beeldenverbod?
- b. Gelovigen wijzen er soms op dat door het bekijken van een jesusfilm hun geloofsleven in zekere zin verstoord wordt door het (te) concrete beeld van Jezus dat hen door de film werd opgedrongen.
- c. De dramatisering van het Bijbelverhaal in de film kan historisch en theologische inaccuraat zijn, kwetsend voor gelovige of ketters vanuit dogmatisch en kerkelijke standpunt

Interpretatieve karakter van de film

Belangrijk is de vraag hoe Jezusfilms zich verhouden tot hun eigen interpretatieve karakter. Een aantal films zijn zo manifest interpretatief dat dit spreekt uit de film zelf.

- Jesus Christ superstar: apostelen lopen rond in jeans
- Last temptation of Christ: waarschuwing in begin van film dat deze niet enkel berust op feiten uit bijbel
- De intrede: andere films zijn zo sterk interpretatief dat een aantal post-christelijke hedendaagse commentatoren er zelfs geen verwijzing van het jesusgebeuren meer in zien
- Gospel of John/passion of the christ: proberen zo dicht mogelijk bij de tekst te blijven, of pretenderen om volkomen historisch en interpretatievrij te zijn

Succes van Jezus als filmster

Jezus is onderwerp geweest van talrijke en vaak zeer succesvolle filmproducties.

Jezusfilms als een heel eigen filmgenre. Er is vandaag veel meer materiaal om ons een beeld te vormen van de reële Jezus (real Jezus) en de verfilmde Jezus (reel Jezus). Meestal proberen deze films Jezus op een historische correcte manier weer te geven om de geloofwaardigheid op te drijven. Films zijn een poging tot antwoord op de vraag wat Jezus in steeds wisselende culturele contexten kan betekenen. De intentie van de meeste films kan omschreven worden als het maken van een geloofwaardige getuigenis van het leven van Jezus.

Types van jezusfilms

(ANALOOG AAN BOEK)

- 1) Films waarin het optreden van Jezus allegorisch wordt voorgesteld. Slechts indirecte of impliciete verwijzingen naar de figuur van Jezus, maar enkel Jezusachtige eigenschappen bij de hoofdfiguur
- 2) Films waarin het optreden van Jezus symbolisch van aard is. Symbolische verwijzing naar zijn aanwezigheid, door verschijnen lichaamsdeel...(Ben Hur)
- 3) Films waarin Jezus aanwezigheid beperkt wordt tot een soort van gastoptreden. Jezus speelt zelf niet echt de hoofdrol, maar verschijnt als gast. (Jesus Christ Superstar)
- 4) Films waarin Jezus optreedt als leidersfiguur, speelt de hoofdrol en neemt het voortouw. Bevat de meeste klassieke Jezusfilms, verfilming vanuit standpunt Jezus zelf. Zijn populair maar het meest problematisch. Het probleem zit niet zozeer in de verfilming van het Jezusgebeuren, maar wel in de manier waarop de film zichzelf presenteert (hoe het werkelijk was).

De relatie tussen film en religie wordt het beste waargemaakt in de vorm van dialogale verhouding die uitgaat van het model van voorzichtigheid ten aanzien van het medium en gecentreerd is rond een kritische bevraging van wat er in de film gebeurt en hoe er in de film betekenis wordt gecreëerd.

Beeld: what you see is what you get, woord: lossere band tussen teken en wat betekend wordt

Beeld en illusie van de pure referentie: het beeld communiceert zichzelf eerder dan de werkelijkheid, de kwetsbare toeschouwer (180000 beelden per film)

A film is difficult to explain because it is easy to understand

Het lijden van Jezus in vijf recente Jezusfilms

Jesus Christ Superstar: lijden zonder antwoorden

Het stuk is geschreven vanuit het standpunt van Judas die Jezus' openbaar optreden niet begrijpt en voortdurend kritische vragen stelt. Film behandelt laatste zeven dagen van het leven van Jezus. Het geheel is doordrongen van allusies op de 20ste eeuw: apostelen in jeans, Jezus als popidool...Het nummer "Jesus Christ, who are you?" uit de film stelt een van de meest prangende vragen: wat is de betekenis van het leven en de dood van Jezus? De film pretendeert geen historische juistheid en is in constante dialoog met de jaren 70, het beoogt een dynamisch-equivalente voorstelling van het Jezus gebeuren. De inkleding met de jaren 70 probeert het mogelijk te maken om hetzelfde effect bij de

toeschouwers te weeg te brengen als de eigenlijke feiten misschien hebben gedaan bij de toenmalige toeschouwers. De betekenis van de kruisweg is één groot vraagteken, gespannen tussen twijfel en angst (hoewel de kruisweg en het geweld niet letterlijk getoond worden). Het risico rijst hier dat het kwaad en het lijden onvoldoende ernstig genomen worden. Het is onduidelijk waarom hij moet sterven voor het publiek, maar ook voor Jezus zelf, behalve dat hij verpletterd wordt door maatschappelijke krachten (parallel bevrijdingstheologie). De film eindigt open, met het kruis en een ondergaande zon en de apostelen die het toneel verlaten.

The last temptation of Christ: lijden als zoenoffer

De film begint met de mededeling geen poging te zijn tot historische correctheid. Op de achtergrond van de film speelt de centrale theologische vraag naar de verhouding tussen de menselijkheid en de goddelijkheid van Jezus, alsook de vraag waarom hij aan het kruis diende te sterven. Deze spanning drijft men op de spits door de confrontatie die Jezus aan het kruis heeft met de duivel, die hem de mogelijkheid biedt van het kruis te stappen en een normaal leven te leiden. Op het einde van zijn normale leven ziet hij echter Judas hem beschuldigen van verraad omdat hij zijn plicht niet volbracht en Jezus smeekt daarop god om hem terug aan het kruis te brengen. Jezus overwint de verleidingen van het mens-zijn en spreekt ten slotte de woorden "het is volbracht" uit.

Vanuit het standpunt van Jezus met een veel duidelijkere afbeelding van het lijden. De droomscene wordt heel duidelijk als droom ingelast wat duidelijk maakt dat het om een interpretatie gaat. Theologisch gezien neemt de interpretatie van Scorsese wel een merkwaardige vorm aan doordat hij de menselijkheid en de goddelijkheid van Jezus heel zwaar tegen elkaar uitspeelt. De bekoring is immers de overbodigheid van Jezus' kruisdood, maar dat dit een menselijke overweging is. De theologie die in de film vanzelfsprekend voorondersteld wordt, is dat het zoenoffer van Christus rechtstreeks door god gewild is en dat Jezus alleen door de zoenofferdood op het kruis de Messias kan zijn.

Bevat kinky getinte scene met Maria Magdalena die controversieel bevat, hoewel ze in de droom zit en dus duidelijk afgewezen wordt door Jezus. Het meest schokkende is misschien de theologische opvatting dat Jezus moest sterven, de wil van god en niet zomaar een executie ten gevolge van menselijk kwaad. Opnieuw een eenzijdige interpretatie van Jezus' leven en sterven, die dingen aan het licht brengt, maar eveneens ontkent. Jezus, de marionet van god.

Jésus de Montréal: lijden als verzet tegen sociaal onrecht

Film rond groep acteurs die passiespel gaan naspelen. Ze willen dit doen tegen de achtergrond van het moderne stadsleven. Hoe meer de acteurs zich inleven in de rollen van het passiespel, hoe meer het leven van de acteurs zelf het lijden van Christus begint te weerspiegelen. Ze komen in conflict met de filmindustrie en met de plaatselijke pastoor en bij de uitvoering wil de politie het spel stoppen. Het kruis wordt in dit gewoel omgestoten en de Jezusfiguur komt verkeerd ten val en overlijdt. Zijn ogen en hart geven echter nieuwe kansen aan anderen door transplantatie. De andere acteurs verzetten zich tegen het commercialiseren van hun theatergroep en willen zo de waarden van de stichter niet verraden.

Hier vertrekt men uit het heden en komt het verhaal tot leven door zich in te leven in de Bijbelse teksten. Zowel historische als actuele gebeurtenissen breken binnen in het verhaal (broodvermenigvuldiging en arrestatie bijvoorbeeld...) Er wordt een zeer menselijke Jezus getoond (aansluiting Superstar). De regisseur ontkent de maagdelijke geboorte (en dus goddelijkheid) van

Jezus door zich te laten leiden door de legende dat de Romeinse soldaat Pantera Maria zou verkracht hebben.

De hoofdfiguur sterft door het kruis, maar het kruis wordt gepresenteerd als een gruwelijke executiemanier (aansluiting Passion), de gruwel wordt niet getoond, maar verteld. Het kruisigen gebeurt in het donker en houdt in dat het lijden zelf geen verlossende kracht heeft, de eigenlijke lijdenstheologie komt naar voren wanneer dokters vragen om zijn organen te transplanteren.

De intrede: lijden als zelfverneder

Kortfilm waarin een jongeman op een paard de stad binnenrijdt, gevolgd door een jonge vrouw. Hij geeft dit paard af aan een arme slager die om medelijden vraagt (om goed te doen of om zichzelf goed te doen?). Tot ergernis van de lokale kapitalistische elite die vindt dat hij de concurrentie vervalst. Zij laten hem in elkaar slagen en wanneer hij bloedend over straat strompelt, ontmoet hij een lotgenoot met worminfecties. De jongeman likt de wonden van de straatloper om diens lijden te verzachten en hij vraagt "God waarom hebt gij mij nog niet verlaten?" Waarop de jonge vrouw hem kust. Er is geen enkele expliciete verwijzing naar Jezus, maar wel naar religieuze traditie (experimenteel) wat ook leidt tot de omkering van de woorden van Jezus aan het kruis (die vroeg waarom god hem al verlaten had). Het vrij omgaan met de bijbelse elementen gaat zo ver dat het zelfs niet altijd mogelijk is om een uitdrukkelijke verwijzing naar Jezus te herkennen. Toch heeft het hoofdpersonage enkele Jezus achtige elementen (binnenrijden op paard, onderwerp van verwondering, helpt armen en verworpenen, aanstoot geven...)

Spanning tussen erkenning en niet-erkenning van de verlossende betekenis van de hoofdpersoon. Lijden heeft ook hier sociaal ethische dimensie: het onderdrukken door een bepaalde klasse. De film stelt ook de prangende vraag naar de grenzen van naastenliefde: hoe ver ga ik in mijn inzet en mijn liefde voor de andere? Het citaat "verlaten" kan men interpreteren als in de lijn met de bijbelse boodschap (god is solidair met de lijdende) of als verwijt (god die maar niet aflat om bij de mens aan te dringen en hem aan te sporen tot in de zelfverneder toe).

Het makkelijkste is om deze film buiten het genre van Jezusfilms te plaatsen: er wordt enkel gespeeld met bijbelse en christologische elementen. In de intrede implodeert de horizon (die in de bijbel opgehouden wordt): elke waardigheid van de zowel de lijdende als de mede-lijdende valt weg. Het christendom wordt fout begrepen als het wordt voorgesteld om zichzelf als deermat te laten fungeren voor de ellende in de wereld (doormatting). Men kan interpreteren dat het christendom een soort van slavenmoraal zou vragen, waarbij de sterke zich vernedert omwille van de zwakke en de zwakke macht verwerft over de sterke. (via negativa) Waar stopt naastenliefde en begint vernedering? Ook het geven van het paard kan ontmaskerd worden als egoïstische daad, altruïsme als vermomd egoïsme.

In identificatie met de lijdende wordt een ontoelaatbare, weerzinwekkende grensoverschrijding begaan, waardoor de protagonisten hun waardigheid verliezen. Terwijl in het Jezusverhaal Jezus zijn waardigheid bewaart, zelfs in het lijden. Langs deze weg wordt duidelijk waarvoor het christendom niet staat en waar naastenliefde stopt en onaanvaardbare vernedering begint. (Waardigheid als grens van naastenliefde: Jezus krijgt klap als gevolg van uitspraak en hij reageert daarop met: "Als ik iets verkeerd gezegd heb, zeg dan wat er verkeerd was, maar als het juist is wat ik heb gezegd, waarom slaat u me dan?"

In het christelijk verstaan van eigenliefde is niet het eigen ik, maar de zorg voor de ander begin- en eindpunt. Het lijden heeft geen verlossende kracht en betekenis op zichzelf, maar is de uitkomst van Jezus' consequente keuze om ook in confrontatie met machten van de wereld trouw te blijven kiezen voor de realisatie van Gods Rijk.

Passion of the Christ: sadomasochistisch lijden

Een gewelddadige film over de laatste twaalf uren van het leven van Jezus. Oorspronkelijk niet ondertitels (Latijn etc...), maar uiteindelijk wel, op de roep "laat ze ons zijn bloed dan aanrekenen" (een roep die vaak anti-joods wordt begrepen) na. Film is gebaseerd op grote lijnen van bijbel, maar ook op werk van Anna Katharina Emmerich, een 19de eeuwse stigmatica, met controversieel en anti-joods getint werd. De film laat zich graag bespreken als de meest realistische film over het lijden van Jezus dat ooit gemaakt is.

Het enige element dat echt van tel is voor de redding van de mens in deze film is het lijden. Hoe meer lijden, hoe meer redding van de wereld lijkt het wel. Het lijden van Christus is het losgeld dat god aan de duivel betaalt om de wereld te verlossen van het kwaad. Door het lijden van Jezus verschaft god zich toegang tot de onderwereld (neergedaald ter helle), waardoor god de duivel kan verslaan en de weg van de verlossing van de mensheid openmaken. Film ontbreekt maatschappelijke analyse of enige diepgang in wie Jezus nu juist was. Het einde van Jezus is een gebeurtenis tussen god en de duivel, niet zo zeer het gevolg van menselijk kwaad. Het geweld wordt expliciet in beeld gebracht.

Jezus publieke optreden en verrijzen wordt naar de tweede plaats verwezen.

Een van de meest ontroerende scènes: Maria die Jezus ziet vallen, een flashback heeft van een vallend kind Jezus en daardoor getriggert wordt om hem te helpen. Jezus gaat hier echter nauwelijks op in en antwoordt haar gewoon: ik maak alles nieuw. Bij een tweede valpartij snelt Veronica hem te hulp met een doek en een beker water, Jezus maakt een afdruk van zijn gezicht op de doek en geeft hem terug en de beker water wordt net voor het drinken uit zijn handen getrapt. In dit soort lijden passen geen menselijke consideraties.

Worden hele reeks theologische vooronderstellingen in de film geschoven die de onkritische kijker bewust of onbewust in zich opnemen of waartegen zij zich afkeren. In die zin is deze de meest problematische Jezusfilm voor hedendaagse geloofscommunicatie. De film probeert de toeschouwer te ontdoen van de plicht de film als interpretatie te zien, die vanuit het geloof zelf-kritisch kan bevraagd worden en waar god zich misschien nog eerder openbaart in de vragen die men stelt, dan in de film zelf.

Vijf Jezusfilms, vijf visies op lijden en dood van Jezus

1) Overwinningstheorie

Lijden als deel van kosmische strijd tussen kwaad en goed. Lijden als korte periode die de overwinning voorafgaat: oproep tot het geduldig vertragen van lijden want uiteindelijk zal het wel tot iets goed leiden. Gevaar: legitimatie van oorlog en trivialisering van het lijden.

2) Satisfactietheorie

Lijden als het offeren van iets om iets dat meer waardevol is te krijgen of te bereiken. Er is een verscheurende spanning tussen liefde en rechtvaardigheid. Lijden wordt aanvaard om een persoon te helpen pijn te ontvluchten, het eigenbelang wordt opgeofferd. Satisfactie, genoegdoening: zelfverloochening om de eer van een beledigde persoon te herstellen.

3) De ethisch-psychologische, educatieve theorie

Lijden als een poging om liefde te betonen om daardoor een psychologische beïnvloeding te bereiken. Basisovertuiging: alleen als iemand vrijwillig en onschuldig lijden op zich neemt voor ons, zijn we bereid te geloven dat hij/zij ons bemint.

4) De theorie van lijden uit solidariteit

Lijden als vrijwillig medelijden met anderen uit solidariteit. Basisovertuiging: als mensen samen lijden ondergaan, leidt dit tot meer leven.

5) De bevrijdingstheologische theorie

Lijden als het resultaat van inzet voor een rechtvaardige wereld. Basisovertuiging: de solidariteit en het lijden zullen de misdadigers tot inzicht brengen. Lijden wordt gezien als essentieel deel van het bevrijdingsproces. Gevaar: geweld wordt gelegitimeerd als noodzakelijk voor de bevrijding.

6) De weigering van een theorie

Lijden is gewoon lijden. Men mag er als dusdanig geen zin aan geven. Alle theorieën die aan het lijden een zin proberen te geven, lopen gevaar zelf bij te ragen tot de legitimatie en dus het bestendigen van het lijden.

Jezus Christ Superstar	The last temptation	Jésus de Montréal	De intrede	Passion of the Christ
Menselijkheid centraal	Spanning tussen goddelijkheid en menselijkheid	Klemtoon menselijkheid, maar meer openheid om goddelijkheid te ontdekken		Goddelijkh Jezus afgebeeld ten koste van zijn menselijkheid
				Menselijkheid is zelfs geen verleiding
			Spelen met betekenissen	Juiste vastlegging in 1 presentatie
				Problematische christologie
		Ruimte tussen feit en interpretatie op meest vruchtbare manier benut (geschiedenis		Indruk dat er 'bandopnames' van Jezus zijn, dat deze één is

		versus actualiteit)		
		Kritiek: vermenging feit en legende (Pantera)		
<i>Lijden heeft geen zin (rechtvaardigheid)</i>	<i>Lijden als zoenoffer</i>	<i>Zin in situatie van lijden door zelfgave</i>	<i>Lijden als zelfvernederings</i>	<i>Lijden zelf geeft heil, sado- masochistisch</i>

Een alternatieve lijdenstheologie:

Jezus leven eindigde op het kruis omdat hij door zijn manier van spreken en handelen, door zijn inzet voor de uitgestotenen en door zijn in vraag stellen van gevestigde praktijken de privileges van de bevoorrechte mensen ondermijnde. Zijn kruisiging is de manier waarop deze mensen hun privileges trachten te verdedigen.

De plaats van het kruis in het Christelijk geloof? Het heil dat van het kruis of beter de kruisdood uitgaat is niet het gevolg van het lijden als dusdanig, maar heeft zijn oorsprong in Jezus ' liefde en trouw voor zijn zending. Lijden gaat altijd in tegen God. Geen legimitaties, verklaringen of zondebokken voor het lijden. Opdracht: lijden lenigen of verhinderen.

Het lijden van Jezus en de wil van God

De dood van Jezus was niet de wil van God, hoewel dit idee nog altijd leeft en versterkt wordt door fundamentalistische stromen. Het plan van God was de wereld te redden door Jezus ' leven en niet door zijn dood, een idee waar steeds meer theologen achter staan. De kruisdood was een menselijke misdaad, mensen doorkruisten het plan van God om de wereld te redden. God liet echter zien dat zijn plan hierdoor niet teniet gedaan werd door de verrijzenis. De kruisdood was een executie waarvoor mensen verantwoordelijk waren. Altijd opnieuw zijn mensen geneigd deze verantwoordelijkheid te ontlopen en een zondebok te zoeken. Deze zondebok vond men in (de jood) Judas en dan in het joodse volk. Zelfs strikt historische interpretaties lopen het risico de verantwoordelijkheid door te schuiven naar de joodse leiders of Romeinse bevelhebbers. De kruisdood aan God toewijzen, ontdoet ons van alle verantwoordelijkheid.

Een alternatieve lijdenstheologie:

Jezus leven eindigde op het kruis omdat hij door zijn manier van spreken en handelen, door zijn inzet voor de uitgestotenen en door zijn in vraag stellen van gevestigde praktijken de privileges van de bevoorrechte mensen ondermijnde. Zijn kruisiging is de manier waarop deze mensen hun privileges trachten te verdedigen.

Moest Jezus vandaag bij ons leven zou hij niet gekruisigd worden, maar zouden mensen nog steeds manieren vinden om hem monddood te maken. Iets dat voortdurend gebeurt met mensen die zich inzetten voor rechtvaardigheid.

De plaats van het kruis in het Christelijk geloof? Het heil dat van het kruis of beter de kruisdood uitgaat is niet het gevolg van het lijden als dusdanig, maar heeft zijn oorsprong in Jezus ' liefde en trouw voor zijn zending. Lijden gaat altijd in tegen God. Geen legimitaties, verklaringen of zondebokken voor het lijden. Opdracht: lijden lenigen of verhinderen.

Wie lijden als beproeving, straf of leerschool beschouwt, loopt gevaar zich er niet tegen te verzetten, maar het lijden veeleer geduldig te vertragen als iets dat niemand kan ontlopen. Verzet tegen de verklaring van het lijden als beproeving, straf of leerschool en de overtuiging dat lijden op zich geen zin heeft, dat het niet door God gewild kan zijn en dat niemand verdient te lijden, hebben een bevrijdende kracht die niet alleen van groot belang is voor gelovigen, maar voor iedereen wiens leven door lijden en dood bedreigd wordt.

Rechtvaardigheid als participatie

Naar een theologie van rechtvaardigheid

In de bijbel, vooral het Oude testament, is rechtvaardigheid een centraal begrip. De traditionele officiële leer over rechtvaardigheid is gegrondvest op zowel het veldwerk van welzijnswerkers en welzijnsorganisaties, als op het onderzoek in het domein van het sociaal recht, met als doel een antwoord te formuleren op de noodkreten van de armen. De eis voor een rechtvaardige behandeling vloeit voort uit de waardigheid van elk menselijk individu en uit de sociale aanleg van de mens. Rawls (theory of justice) wist de focus van rechtvaardigheid als deugd te verschuiven van het individu naar sociale instellingen. In overeenstemming met de meest recente ontwikkelingen in de katholieke sociale leer vatten we rechtvaardigheid op als participatie.

Vijf veronderstellingen

- 1) Rechtvaardigheidstheorieën worden gekenmerkt door hun impliciete of expliciete opvattingen over god of een absolute werkelijkheid. De god van onze belijdenis hoort de noodkreten van de armen, ondersteunt hen in hun verbintenis, veroordeelt hen die anderen onderdrukken en sticht een nieuwe stad van rechtvaardigheid.
- 2) De opvatting over de menselijke persoon, een antropologie gebaseerd op het personalisme van L Janssens, we herleiden zijn acht dimensies tot vijf: belichaming, relationaliteit, sociale context, verschil en verantwoordelijk handelen;
- 3) Een sacramentele kijk op de wereld: de realiteit beschouwen als een plaats waarin men god kan ontmoeten. De schepping wordt bekeken als het lichaam van god.
- 4) De toekomst van de wereld begrijpen in het licht van het visioen van de stad van god. Rechtvaardigheid wordt gezien als het resultaat van menselijke acties, maar ook als deel van de toekomst dat in het heden reeds binnenbreekt, een gave van God, die een opdracht wordt waaraan de mens moet participeren.
- 5) De neerdalende stad van god zorgt voor de criteria waaraan onze daden in dienst van rechtvaardigheid moeten voldoen. Onze daden mogen dit aanbreken niet belemmeren, maar dienen het te bevorderen.

De tien constitutieve karakteristieken van rechtvaardig als participatie

De plaats van de gemeenschap

Gemeenschap staat centraal

Doel: vorming van rechtvaardige gemeenschappen.

Inclusieve gemeenschap: stad van God in een drievuldige God:

- Schepper: samenwerken voor duurzame wereld
- Bevrijder zonde als uitsluiting (geen respect menselijke waardigheid)
- Transformerende geest: inspireert en ondersteunt inspanningen om rechtvaardigheid tot stand te brengen

Gemeenschappelijke droom van een rechtvaardige wereld waarin iedereen mee telt.
Grenzen van inclusiviteit: wie anderen kwetst of vredevol samenleven onmogelijk maakt

Benaderen van rechtvaardigheid vanuit 1) de reflectie over het soort rechtvaardige gemeenschap waar we deel van zouden willen uitmaken, 2) de inspanningen om inzichten te verwerven, die ons in onze diversiteit naar rechtvaardig handelen zullen leiden, 3) de vaardigheden die nodig zijn voor de opbouw van een gemeenschap waarin rechtvaardigheid een realiteit kan worden.

Nadruk op concreetheid

Vloeit voort uit de antropologie: belichaming (basisnoden), relationaliteit (verbondenheid), de sociale context. Respect voor verschil, verantwoordelijk handelen: verbintenissen en beslissingen.

Respecteren van

- Lichamelijkheid: menselijke voorspoed, geen discriminatie, basisnoden
- Relationaliteit: gelijkheid, wederzijdsheid, onderlinge afhankelijkheid wederkerigheid en samenwerking
- Sociale context: historische en culturele gegevens, mensen van verschillende achtergronden moeten gerespecteerd worden
- Verskil: individualiteit van elke persoon, zelfwaarde, waardigheid en gelijkheid, verschillen zijn verrijkend
- Verantwoordelijk handelen: zelfreflectie en verantwoordelijkheid zijn voor verbintenissen en beslissingen

De manier waarop iemand participeert aan het tot stand brengen van rechtvaardigheid, moet rekening houden met de specifieke context van de mensen die zich inzetten voor rechtvaardigheid.

Dynamisch handelen

Rechtvaardigheid als horizon, nooit volledig gerealiseerd. Grote hoeveelheid van posities wat betreft rechtvaardigheid. Openheid voor de tekenen des tijds, voor de transformerende geest.

Rechtvaardigheid is een doel waarnaar de mens met aarzelende stappen evolueert.

De visie op rechtvaardigheid als dynamische activiteit te merken in klassieke, hedendaagse theorieën over rechtvaardigheid: rechtvaardigheid als recht, billijkheid, “fair process”, deugd, sociale constructie, bevrijding.

De nadruk gelegd op dynamisch karakter van rechtvaardigheid als participatie komt ook voort uit de openheid van een gemeenschap met betrekking tot de tekenen des tijds. Deze tekenen des tijds moeten ook gekoppeld worden aan de gave van de verbondenheid met de andere mens.. hieruit leiden we af dat 1) de toekomstvisie van een gemeenschap waarin mensen in rechtvaardigheid leven in het verlengde ligt van de mogelijkheden van het heden en dat 2) we ons ook bewust zijn geworden

van de belofte van een leven in volheid, die we ofwel als een aankondiging dat er meer is, ofwel als iets wat nog losstaat van het heden zien.

Een dynamisch verstaan van rechtvaardigheid als participatie komt tot uiting wanneer volken en gemeenschappen volgbaar zijn ten aanzien van de bewegingen van de Transformerende geest. Deze geest waait waar hij wil, deze geest doet ons samenwerken met partners en medewerkers die zich ook inzetten voor een betere wereld voor de duizenden generaties van de toekomst.

Contributieve rechtvaardigheid

Kritiek op een uitsluitend distributieve theorie en praktijk van rechtvaardigheid (ieder het zijne). Solidariteitsprincipe.

De nadruk ligt op contributieve dimensie van dit concept, waarbij alle betrokken partijen, zowel individu als gemeenschap, niet enkel ontvangers maar ook actieve deelnemers zijn aan rechtvaardigheid. Iedereen wordt erkend en aangespoord om hun deel bij te dragen. Niemand is enkel ontvanger, iedereen levert een bijdrage. We worden op deze manier bewust van het feit dat we wel degelijk kunnen helpen om rechtvaardigheid tot stand te brengen.

Solidariteitsprincipe zou er voor moeten zorgen dat er voldoende is voor iedereen. In deze context is het belangrijk om drie visies te onderscheiden.

Drie visies op armoede:

- Lotsbestemming

...of de wil van God waaraan niet gedaan kan worden, behalve het verzachten van het lijden door het geven van een aalmoes, verzorgen van enkele wonden en het wegvegen van tranen.

- Ontwikkelingsachterstand

...vaak aangepakt door westers moderniseringsstreven ondersteund door een 'trickle-down theologie' met een sociale piramide van enkele rijken en grote hoeveelheid armen.

- Onrechtvaardigheid

...die op gepaste wijze moet verholpen worden door de samenleving te veranderen, alsook het denken van mensen en door het herdefiniëren van levenswijzen en –doelen.

Het concept van rechtvaardigheid als participatie roept instituten op hun rol in de gemeenschap ernstig te nemen, gezamenlijke bijdragen te leveren en de continuïteit van het moeilijke, maar niet onmogelijke zelfkritische proces van gemeenschappelijk handelen in dienst van rechtvaardigheid te garanderen.

Rechtvaardigheid in de privésfeer

Respect voor de eigen waardigheid (geen 'doormatting'). Tussenmenselijke relaties: vriendschap, huwelijk, vrijheid, wederkerigheid, gelijkheid, vruchtbaarheid...Spanning tussen privé en maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Een essentieel deel van de eigen verantwoordelijkheid is de zorg, het respect en verantwoordelijkheid die men draagt voor zichzelf. Bovendien liggen extreme zelfopoffering en het verliezen van de eigen waardigheid soms zeer nauw bij elkaar.

Rechtvaardigheid als participatie heeft ook te maken met de manier waarop mensen omgaan met hun interpersoonlijke relaties, in het huwelijk, gezinsleven, vriendschappen en partnerschappen. Partnerschappen zijn erg privaat, maar hebben evenzeer een sterk sociaal belang en zijn op die manier sterk verbonden met sociale rechtvaardigheid (sterk reageren op huiselijk geweld of onrechtvaardige relaties etc...)

“Vragen die verband houden met seksualiteit mogen niet worden geïsoleerd van het breder project van maatschappelijke recreatie en rechtvaardigheid”

De menselijke seksualiteit

De structuur van seksualiteit: mijn begeerte moet de oorzaak worden van de begeerte van een andere persoon, d.w.z. in een seksuele relatie ben ik niet meer langer in controle van wat ik ben, elke ervaring van begeerte of verlangen impliceert: ik kan mijn behoeften niet zelf vervullen zonder hen te trivialisieren. Om oorzaak van vreugde te zijn moet het lichaam van een persoon er zijn voor een ander, moet zich inspannen voor het oproepen van vreugde in hem/haar.

Ik hou van jou: ik wens dat het goed met je gaat. Op deze achtergrond is het mogelijk falen, onrijpheid en perversie op seksueel gebied te analyseren. Het gaat telkens min of meer om asymmetrisch, onevenwichtige seksuele praktijken, omdat één persoon de controle heeft over de andere persoon en niet moet wachten op het verlangen van de andere persoon. Seksuele perversie is seksuele activiteit zonder te willen aanvaarden dat “mijn” vreugde afhankelijk is van de vreugde van een ander en vice versa. Verstoorde seksualiteit is een poging om mijn vreugde terug onder mijn eigen controle te brengen en te weigeren mijn lichaam te laten herschappen door de perceptie van een andere persoon. Gezonde seksualiteit maakt deel uit van de uitdaging een coöperatieve manier van zin te vinden in ons heel materieel bestaan.

“To enter the body’s grace”: leren zien welke rol seksualiteit speelt in ons leren menselijk om te gaan met elkaar. Ik kan de genade van het lichaam alleen ontdekken door tijd vrij te maken, de tijd die nodig is voor de twee partners om in te zien dat ze niet zomaar passieve werktuigen voor elkaar zijn.

Seksuele trouw is het creëren van een context waarin genade overvloedig kan aanwezig zijn omdat men aan elkaar belooft dat men niet zal weglopen van de perceptie van de andere persoon, de partner. Seksuele trouw, het geven van onbeperkte tijd aan elkaar blijft centraal voor het verstaan van de genade van seksuele eenheid. Onvoorwaardelijk commitment met een publieke dimensie is noodzakelijk voor de wederzijdse transformatie van mensen die een seksuele relatie hebben.

Een context van rechtvaardigheid wordt realiteit wanneer elk gezinslid, naar de eigen mogelijkheden, betrokken wordt in het nemen van beslissingen die mensen tot weloverwogen keuzes over hun leven kunnen leiden. Rechtvaardigheid vereist ook een kritische houding tegenover hiërarchische en

misogyne praktijken en structuren, binnen een relatie is partnerschap, maar ook structurele en culturele consequenties en de gevolgen van voor de gemeenschap van cruciaal belang.

Men moet eveneens omzichtig omgaan met persoonlijke en economische keuzes, als consument en als producent.

Een rechtvaardige maatschappij moet er voor zorgen dat ook diegenen die zich inzetten voor rechtvaardigheid op een eerlijke manier behandeld worden (loon?).

Structuren en procedures

Verschil tussen liefdadigheid en rechtvaardigheid

Eerste lijnhulp

Veranderen van onrechtvaardige structuren, goede wil of goede bedoelingen alleen volstaan niet

Wetgeving: voorkomen dat algemeen welzijn niet misbruikt wordt door mensen die enkel bezig zijn met eigenbelang

Taal: cruciaal aspect omwille van structurerende eigenschap in onze wereld

Onrechtvaardigheid zit geworteld in de structuren. Aandacht voor structuren en procedures maakt ons bewust van het feit dat, hoewel eerstelijnhulp belangrijk is, de eerste zorgen nooit voldoende kunnen zijn om een rechtvaardige gemeenschap tot stand te brengen. Alleen en zonder structurele aanpak kunnen we geen permanente oplossingen bieden.

Zelfkritische mechanismen

Nodig om ideologisch misbruik van theorieën van rechtvaardigheid tegen te werken. We stellen ons de vragen: Wie heeft hierbij baat? Wie lijdt onder dit verstaan van rechtvaardigheid?

Mechanismen inbouwen die kunnen garanderen dat de theorie niet misbruikt wordt ten voordele van onrechtvaardigheid. Dergelijke mechanismen bestaan uit een open communicatie, vrij van overheersing, het aanvaarden van kritiek en het adopteren van het principe dat iedereen constant nood heeft aan ernstige bevraging en kritiek.

Rechtvaardigheidstheorieën worden al te gemakkelijk ideologieën die enkel de machtsagenda van belangrijke individuen ondersteunen. Een geloof in God die altijd groter is en die niet geïnstrumentaliseerd kan worden door één enkele partij, is een sleutelement om te verhinderen dat een rechtvaardigheidstheorie tot een ideologie verwordt.

Een rechtvaardigheidstheorie kan enkel rechtvaardigheid bevorderen wanneer er een ingebouwd mechanisme aanwezig is dat ons onophoudelijk vragen doet stellen, zo vermijden we dat een rechtvaardigheidstheorie een structuur kan worden die meedoet aan het uitsluiten van mensen uit de menselijke gemeenschap

Bemiddelende principes

Onrechtvaardigheid onoverkomelijk? Hopeloosheid en apathie? Bemiddelende principes als eerste stappen in de juiste richting.

We zijn ons vaak pas bewust van de nood aan rechtvaardigheid wanneer we onrecht ervaren. Tussen extreme tegenstellingen zijn bemiddelende principes mogelijk en nodig. Tastbare tussenstappen die de mogelijksvoorwaarden creëren voor de overgang van onrechtvaardigheid naar rechtvaardigheid. Omvatten ook het erkennen van de bijdrage van een geloof dat zich inzet voor rechtvaardigheid. Met het oog op de verantwoordelijkheid om de bemiddelende principes te handhaven, moet men gebruik maken van het heilige recht om te stemmen.

Mogelijksvoorwaarden creëren voor de overgang naar rechtvaardigheid.

Geen definitie

Omschrijving in plaats van definitie. Definities zijn duidelijk afgelijnde concepten, maken abstractie van de concrete werkelijkheid en hebben een permanente geldigheid los van tijd en plaats.

Vertrekpunt: ervaringen van rechtvaardigheid, constant in beweging.

Definities geven de indruk van een permanente geldigheid die losstaat van tijd en plaats, onafhankelijk van de inbedding in bepaalde concrete situaties. Rechtvaardigheid zou afnemen in waarde en bruikbaarheid wanneer het gedefinieerd zou worden. Rechtvaardigheid is constant in beweging. Omschrijvingen zijn bescheidener, zijn voorlopig, moeten altijd aangevuld worden. Op basis van omschrijvingen kunnen we ons handelen richten om onrecht en recht te scheiden, zelfs binnen de beperkte omstandigheden van onze eigen tijd en ruimte.

Naar theologie van rechtvaardigheid

Individualistische moraal, profetische kritiek.

Bijdragen van theologie/geloof: transcendentie, overvloed, grenzen van menselijk gedrag

Bijdrage: dimensie van het transcendente: geloof in God is meer dan een louter op deze wereld gerichte focus van rechtvaardigheid door het toelaten van een realiteit die alles overstijgt en buiten onze controle ligt, Rechtvaardigheid is een gave en een opgave

Om waarachtig rechtvaardig te zijn, mensen in de gelegenheid moeten stellen in overvloed te genieten van de gaven van het leven. Focussen op de overvloed van het elven betekent ook dat steeds meer mensen de volheid van het leven moeten kunnen leren en zo deel kunnen nemen aan het gemeenschapsleven en kunnen bijdragen aan het algemeen welzijn.

De transcendentie van gods gezag garandeert dat de authentieke God niet kan worden afgekocht of geïnstrumentaliseerd voor de egoïstische doeleinden van de machtigen.

Besluit

Rechtvaardigheid van god als startpunt

Rechtvaardigheid behoort tot de kerntaken van het christelijk geloof

Nood aan spiritualiteit van rechtvaardigheid

Begrijpen van rechtvaardigheid als een integraal deel van de algemene levensvisie van mensen. Het handelen in naam van rechtvaardigheid en het bijdragen aan de verandering van de wereld behoort tot de kerntaken van het christelijk geloof.

Nemen de rechtvaardigheid van God als een startpunt voor elk spreken over rechtvaardigheid.

Verkoop wat u hebt en geef aan de armen

De houding tegenover bezit in de synoptische evangelies

Samenvatting overgenomen van Caroline van Even

De vraag om zijn bezittingen te verkopen is bevel noch gebod. Het kan alleen gebeuren als het gemotiveerd is door liefde. De liefde die Jezus aan de persoon betuigt, hoopt op wederliefde als basismotivatie voor het verkopen van de bezittingen.

Binnen de synoptische evangelies zijn al nuanceringen en accentueringen te vinden voor de radicale uitnodiging van Jezus wat men heeft te verkopen en aan de armen te geven

Niettemin zijn in alle drie de evangelies de leerlingen die alles hebben achtergelaten om Jezus te volgen, het voorbeeld voor de rijken.

Waarom nodigt Jezus uit tot het verkopen van het bezit en het geven aan de armen? Ligt de aandacht op de rijke of op de arme?

Moeten rijken hun rijkdom weggeven omdat rijkdom slecht voor hen is en de navolging van Jezus belemmert of onmogelijk maakt? Of ligt de nadruk op de behoeften van de armen?

Moet iedereen aan het einde arm of rijk zijn?

Bezit kan mensen onvrij maken en verslaven

De rijken moeten hun uitbuiting van de armen stopzetten, niemand mag zich verrijken ten koste van anderen.

Maria van Magdala en Jezus van Nazareth

Vrouw bij het graf en de verrezen Christus volgens Johannes

169-180, wegens luiheid...

Caroline van Even

Verrijzenis: achtergrond voor hoofdstuk 9

Noli me tangere: raak mij niet aan

Op welke manieren kan je het eigen leven overleven, of je eigen dood overleven?

- In je eigen kinderen
 - o Men overleeft in patriname maatschappijen: de naam van de man wordt overgedragen
 - o Een ambacht als beroep doorgeven van vader op zoon
- In je daden
 - o Boek schrijven

- Politici
- Geschiedenisboeken 'halen'
 - Vrij beperkt en wordt minder van belang omdat de geschiedenis erachter niet meer gekend is
- Griekse cultuur: overleven in ja daden
 - Vrouwen: hetgeen altijd herhaald wordt(poetsen)
 - Mannen: hetgeen voor eens en voor altijd (oorlog)
- Reïncarnatiegeloof of wedergeboorte
 - Ziel en lichaam worden bij de dood van elkaar gescheiden
 - Lichaam sterft
 - Ziel incarneert zich in lichaam ²
 - Als je een goed of moraal leven had, hoger incarneren in de hiërarchische schaal
 - Een soort tweede kans
 - Uiteindelijk komt dit neer op een soort eeuwig leven
- Verrijzenis
 - Wat is het verschil met incarnatie?
 - 2 types verrijzenisleer
 - Ziel / ☩lichaam
 - Bij de dood is de ziel onsterfelijk en het lichaam sterft
 - De ziel wordt niet in deze wereld geïncarneerd
 - De ziel wordt geïncarneerd in het feestelijk of hemellichaam en dan zijn lichaam en geest onsterfelijk
 - Het lichaam en de ziel zijn onlosmakelijk verbonden
 - Katholiek
 - → Ziel / lichaam* = verrijzenis
 - ☩Ziel / ☩lichaam
 - Door de reformatie (Luther)
 - Ziel en lichaam sterven allebei : Gantzod hypothese
 - De mens is een geheel, als er één deel sterft, sterft het geheel
 - Protestants
 - → ziel*/lichaam* = verrijzenis
 - Het geloof in leven na de dood is een belangrijk element
 - Het geloof bepaalt dit sterk
 - Als je gelooft in het hiernamaals
 - Het leven nu is niet zo belangrijk, het is maar een opstapje naar het hiernamaals
 - Voorbereiding op de beloning van het eeuwige leven
 - **Belang van het leven NA de dood**
 - Rampen worden geminimaliseerd
 - Aanvaarden van het lijden
 - Minimalisatie van bv terminale ziektes
 - Of Het waarde van dit leven is belangrijk
 - **Belang van het leven voor de dood**

- Talenten ontwikkelen
- Leiding gevende functie
- Men moet zich inzetten voor dit leven voor na de dood
- Het leven voor de dood heeft een waarde en het kan niet de wil van God zijn dat iemand leidt
- Men is niet meer bereid alles te aanvaarden zonder te vechten
- Onze visie op het leven na de dood bepaalt onze visie op het leven voor de dood
- Tegenwoordig omwenteling naar tweede: waarde van dit leven
- Waarom gelooft men?
 - Er is iemand na de dood verrezen
 - Iedere mens wordt in die verrijzenis geïncorporeerd
 - Na de verrijzenis is hij dezelfde persoon, hij heeft zelfs nog de wonden van de kruisiging
- Verrijzenis ≠ incarnatie
- De verrijzenis van Jezus is van die aard dat het meer dan historisch is, het overstijgt de geschiedenis
 - Verrijzenisgeloof vereist niet dat het graf van Jezus leeg zou zijn
 - Het lichaam van Jezus is niet nodig omdat God dit overstijgt
 - Lichaam* heeft Lichaam niet nodig
- Waarom mocht Maria Magdalena de verrezen Jezus niet aanraken?
 - Latijn: Nole mi tangere
 - Grieks: me mon hapton
 - Raak mij niet aan
 - Houd mij niet vast (hedendaagse vertaling)
 - Jezus heeft de aandacht van zichzelf weg , geeft die aan God
 - Want ik ben nog niet opgestegen naar mijn vader
 - De deur naar God wordt opnieuw geopend
 - Kruis en verrijzenis gebeuren is een gebeuren van vrede en verzoening
 - mens komt weer met God in het rein , krijgt toegang tot God

Ecologie en eschatologie

De ecologische crisis en de toekomst van de schepping

Samenvatting overgenomen van Caroline van Even

Relatie tussen de mens en de niet-menselijke natuur of schepping. We beperken ons tot wat de Bijbel over dit onderwerp zegt, we zoeken naar een toekomstperspectief.

- De ecologische crisis als een teken des tijds
 - Groeiende ecologische bewustwording tegenwoordig

- Er zijn 4 modellen die de relatie tussen mens en natuur interpreteren
 - Natuur staat ten dienste van de mens, wordt gebruikt en uitgebuit. De mens is de kroon van de schepping aan wie God het bevel heeft gegeven 'bevolk de aarde en onderwerp haar'
 - Mens centraal met insluiting van toekomstige generaties, we moeten hun noden ook in het oog houden
 - Alle wezens met een bewustzijn moeten ingesloten worden. Bijbels perspectief omdat dieren net als de mens de levensadem hebben ontvangen van God
 - Verdediging van de intrinsieke waarde van de natuur of de schepping zelf: ecocentrische model: alle schepselen moeten worden geaccepteerd omwille van hun eigen intrinsieke waarde en niet omwille van hun nut voor de mens. Ecocentrisme ziet de gehele natuur of schepping als een ecosysteem waarbij alles met alles in contact staat
- Bijbelse teksten over de schepping in het perspectief van de normativiteit van de toekomst
 - De scheppingstekst in de bijbel mag niet gebruikt worden om de overheersing of uitbuiting van de schepping door de mens te legitimeren.
 - De mens moet eerder als een koning zorg dragen voor wie en wat hem is toevertrouwd
 - In de bijbel wordt zowel de natuur als ten dienste van de mens, als de natuur in zijn intrinsieke waarde beklemtoond.
 - Ook wordt de onderlinge verbondenheid van menselijke en niet-menselijke schepping sterker in het tweede scheppingsverhaal
 - De bijbel gebruikt de metaforen van de nieuwe schepping en de nieuwe hemel en de nieuwe aarde als een beeld voor het einde der tijden.
 - Zelfs als de eerste schepping ten onder zou gaan, zou god een nieuwe schepping geven . De metafoor van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde worden ook onmiddellijk geïnterpreteerd in het licht van het "nieuwe Jeruzalem" Dit toont aan dat de nieuwe schepping niet zomaar een terugkeer is naar de tuin van Eden. Het nieuwe Jeruzalem is gesitueerd in een nieuwe aarde.
 - De leer van de eerste dingen (protologie) en de leer van de laatste dingen (eschatologie) beantwoorden dus aan elkaar.
 - Alle delen van de schepping bestaan in verbondenheid en vrede met elkaar en ieder schepsel participeert in de fundamentele goedheid van de schepping
 - Schepping en nieuwe schepping staan borg voor de hoop op een toekomst in vrede en welzijn, een toekomst die alleen mogelijk en zinvol is als alle schepselen er deel van uitmaken.
 - Verlossing en bevrijding zijn niet alleen de hoop van de mens, maar ook van de schepping. Lotsverbondenheid van de schepping en het handelen voor de mens, het destructieve gedrag heeft gevolgen.
 - Wederzijdse verwevenheid van zowel mens als natuur, geen van beide staat zo centraal dat het ten koste van de andere zou zijn
- Ecologie in het perspectief van de toekomst
 - Aanvaarden van de intrinsieke waarde van alle schepselen

- Hoe kan de toekomst, iets dat nog net bestaat, wel normatief zijn voor ons denken en ethisch handelen? = bewuste provocatieve formulering. Het is een doordenker. Het gaat inderdaad om de normerende kracht van de toekomst, het feit dat de toekomst nog open is, dynamiseert de betekenis van het woord normativiteit.
- Betekenissen van de normativiteit van de toekomst
 - De dag van morgen : overleven van de schepping zelf en onze weigering schade of dood te berokkenen aan de natuur. Toekomst maakt ons bewust dat schepping in bijbels perspectief een dynamisch open-ended proces is.
 - Toekomst heeft een kwalitatieve betekenis inzake kwaliteit van het toekomstige leven. Wederzijdse verwevenheid dat niemand een toekomst heeft als niet allen een toekomst heeft. Toekomst is nooit iets puur toekomstig, nu reeds de mogelijkheden voorwaarden realiseren. De toekomst heeft een claim op ons. Intergenerationele rechtvaardigheid!
 - Toekomst in het perspectief van het einde der tijden of eschatologisch perspectief. Dit visioen van het Rijk Gods geeft een inhoud aan de eis dat wij uitgaan van een toekomst die reeds in het heden binnentreedt.
 - Het naar ons toekomen van Gods gaven, het inbreken van God door de Heilige Geest, van de hoop en de eschatologie te ontwikkelen. Het begrijpen van de toekomst als iets dat naar ons toe komt, nodigt ons uit te erkennen dat we de toekomst ondanks al onze belangrijke pogingen niet zelf kunnen maken. Toekomst is in de eerste plaats een geschenk van God.
- Besluit
 - Verantwoordelijk zijn voor ecologische crisis
 - Inzetten voor de mogelijkheden voorwaarde van het bestaan van de schepping te waarborgen
 - Intrinsieke waarde van de schepping aanvaarden
 - Alle schepselen zijn nauw met elkaar verbonden en daarom moeten ze in solidariteit met elkaar leven
 - De intrinsieke waarde en de waardigheid van de schepping verbieden ons de schepping uit te buiten of te schenden
 - Waardigheid van de schepping wordt verduidelijkt in het feit dat de hele schepping deel zal hebben in de verlossing.
 - Het bewustzijn van de eschatologische toekomst van God nodigt ons uit om in ons leven, onze rituelen, ons werk en in onze vrije tijd de openheid te creëren voor het inbreken van de toekomst van God.

ISLAM

Caroline van Eken – komt niet meer overeen met de ppt van dit jaar, dus waarschijnlijk best die ppt leren.

Heden ten dage heerst er crisis in de Islamwereld: veel moslims vragen zich af waarom de rest van de wereld zo'n negatief beeld heeft van de Islam, en hoe het moet verder gaan, wat de moslims kunnen doen om hier verbetering in te brengen

Islamonline is een site waarop moslims vragen kunnen stellen aan moefti's (= juridische islamgeleerde, die advies kunnen geven over het gedragspatroon van een islamiet)

Vroeger werden de Islamitische staten gedragen door de rechtstructuren van de islam, rond de koranwetten. De koran samen met de Islam zorgde dus voor een basis van de rechtsstructuur in de Arabische staten:

- Oppergezaghebber zijn legitimiteit
- De structuur en organisatie van de maatschappij
- Het sociaal gedragspatroon van mannen en vrouwen

Maar deze globale coherentie van het systeem is in de 20e eeuw verloren gegaan.

De vraag rijst nu: kan de Islam zich nog verder identificeren met een globaal levensproject, of wordt de islam in de toekomst beleefd als een individueel project? (zoals de boerka)

Waar komt het Globale rechtssysteem vandaan? → 2 fundamenten:

- FIQH
 - o het globale rechtssysteem
 - o menselijk product
 - o of **plichtenleer** wordt binnen de islam gezien als de jurisprudentie van de sharia. Letterlijk betekent dit het goede inzicht in iets hebben, het weten en het begrijpen van wat iets betekent. Fiqh gaat zowel over islamitische rituelen als over het islamitisch recht.
- SHARIA
 - o is het Arabische woord voor de islamitische wet of de wet van God en betekent letterlijk 'weg naar de bron'. De basis ligt bij de fiqh.
 - o open voor interpretatie
 - o basis: leven van Mohammed en de Koran

Het islamitisch recht is geen recht in westerse zin. Er is geen sprake van wetboeken die bedoeld zijn om conflicten te voorkomen en, in het uiterste geval, te beslechten. Sharia is in de eerste plaats een religieuze plichtenleer die het menselijk handelen in wereldse en religieuze zaken bepaalt, zowel in de relatie van mensen onderling als van mensen tot God. Hoewel het eindoordeel over het menselijk handelen door de Koran bij God gelegd wordt, omvat de sharia ook sancties om het juiste handelen af te dwingen wanneer daar een maatschappelijk belang mee is gediend.

Ondanks diverse pogingen is de sharia nooit gecodificeerd, waardoor details steeds opnieuw - en soms met tegenstrijdige uitkomst - beredeneerd worden. In plaats van wetboeken gelden oudere uitspraken en juridische traktaten als basis voor rechterlijke beslissingen. De wetenschap die zich met het afleiden van rechtsregels bezig houdt wordt fiqh genoemd. Rechters (qadi) worden niet geacht jurisprudentie en traktaten tot in detail te kennen. Zij fungeren in de eerste plaats als arbiters. Komen zij er zelf niet uit, dan doen zij een beroep op een rechtsgeleerde (faqih), die op basis van de bronnen (Koran, soenna, idjma – overeenstemming van rechtsgeleerden – en qiyas – analogie –) een fatwa (juridisch advies) afgeeft.

Overzicht van het leven van Mohammed

- 570 - 610
- Visioenen, religieuze ervaringen, prediken in Mekka waar slechts weinig solidaire verdeling was
- 622: religieuze tegenstand vlucht naar Medina → verwezenlijking van de stadstaat Medina die georganiseerd was volgens zijn religieuze inzichten
- : nieuw model van de maatschappij gebaseerd op ethische solidariteit
- (i.t.t. handelsorganisatie die zuiver op zichzelf gericht is)
- Medina werd een exemplarische stad, volledig gereorganiseerd volgens zijn religieuze inzichten
- Na zijn dood in 632: expansie van de Islam, dat een maatschappelijk project was gegroeid vanuit Medina, een beschavingsproject, maar ging gepaard met vele gevechten.

- In 610 had Mohammed een visioen, volgens de moslims een transcendente tussenkomst van God
- Hieruit is de religieuze inspiratie ontstaan waardoor een deel van de wereld islamitisch geïnspireerd werd op basis van de koran en het leven van Mohammed
- Vormden aan de hand hiervan een mensbeeld dat mensen ethisch moeten handelen

- De koran is een prachtig en poëtisch boek, het overstijgt het menselijke
- Dit is een bewijs voor de moslims dat de koran letterlijk het woord van god is
 - Ethische boodschap naar de mensen
 - Weergave van wat de mens eigenlijk is, en dat zijn natuur onveranderlijk is
- Volgens de koran is er maar 1 God en deze heeft de menselijke natuur geschapen (= grondwet van de mensheid, de aard van de mens die altijd gelijk blijft)
- Er KAN slechts 1 God zijn als alle mensen hetzelfde zijn
- Mensheid is gefundamenteerd in God

Moderne evoluties van de islam

- 1750 Turks - Ottomaanse rijk gaat achteruit (Napoleon)
 - Economische en financiële dominantie van de Westerse landen
- Begin 20^e eeuw: ineenstorting keizerrijken

Dit had een grote impact op de Islam → 3 reacties:

- Wahhabi's (zoals Bin Laden) (boerka's!!)
 - Insluiten van ideologie opgebouwd in de 20^e eeuw
 - Oplossing: we moeten terug naar de oorspronkelijke teksten en deze letterlijk opnemen
 - Maar we weten nu dat dit niet kan werken
 - Taliban
 - Leidt tot tragedies
- Reformistische reactie

- 1900: Mohamed Abdou schrijft een fatwa waarin hij de sluier (boerka) voor het aangezicht als niet-islamitisch afdoet, een vrouw heeft het recht haar eigen zaken te beheren en het huwelijk moet van beide partijen uit vrije wil zijn
 - Hervormingsgezind
 - Niet meer de Middeleeuwse maatschappijpatronen overnemen
 - Postmodernisme + culturele revolutie (internet)
- Nationalisme
- Als reactie op kolonisme
 - Directe gevolgen hoe bepaalde landen georganiseerd werden en worden
 - Dictatoriaal, nationalistisch en militarisme
 - Bv. Turkije onder Atturk : militarisering
 - Moeilijk uit te geraken omdat er gevaar dreigt van fundamentalistische Islam

Economie en religie (slides) (niet in boek)

Economische wetenschappen en theologie.

Economie vertelt ons steeds meer wie we zijn, het wordt onze ideologie, zelfs religie.

1. Vier revoluties mbt informatie. "Technologieën zijn niet zomaar een uiterlijk hulpmiddel, maar betekenen ook een innerlijke transformatie van het bewustzijn. Dat geldt des te meer als ze invloed hebben op taal en spraak." Informatietechnologie is meer dan technologie (een serieuze bron van hoop)
 - a. Uitvinding schrijven (→ beschaving)
 - i. spijkerschrift
 - b. Uitvinding alfabet (→ monotheïsme)
 - i. Vroeg tweede millennium v Chr
 - ii. Tekenset van 20-30 letters
 - iii. Verbond van sinaï
 1. God zelf één van de partners
 2. Andere partner is gehele volk
 3. God nodigt mensen uit tot vrij antwoord
 - iv. Hiëroglief = priesterlijk schrift
 - v. Koninkrijk van priesters = iedereen kan lezen en schrijven
 - c. Uitvinding drukkunst (→ reformatie)
 - i. Reformatie
 - ii. Vertalingen bijbel in volkstaal
 - iii. Gevolgen
 1. Diversiteit
 2. Toegang tot teksten voor meer mensen
 3. Nieuw tijdsbesef
 - d. Uitvindeng ogenblikkelijke wereldwijde communicatie (→ globalisatie)

- i. Grondslag rijkdom en macht: na slaven, land, kapitaal, is nu informatie beheersen en inzetten voor innovatieve doeleinden de grondslag van macht en rijkdom: ideeën.
- 2. Hedendaags economisch model vanuit het perspectief van Sallie MCFague
 - a. Economics: hoe moeten schaarse goederen worden verdeeld onder gebruikers en gebruiken?
 - b. Economics: alleen van toepassing voor realiteiten die schaars zijn (niet liefde, vriendschap etc...)
 - c. Economische keuzes gebaseerd op waarden
 - i. Geld is niet de enige waarde
 - ii. Ook zorg voor het welzijn van anderen
 - iii. Gezondheid van een gemeenschap
 - iv. Verantwoordelijkheid voor toekomstige generaties
 - d. Verschillende aspecten van economics
 - i. Aspect van economische theorie
 - ii. Aspect van waarden waarop economisch stelsel is gebaseerd
 - iii. Op welke basis verdeeld men schaarse goederen
 - iv. Wat zijn impliciete waarden van een economisch stelsel mbt menselijk leven
 - e. Positieve vs normatieve economics
 - i. Positieve: neutraal met betrekking tot normatieve ethische waarden of voorkeuren
 - ii. Neo-klassieke economics: zelfbehoud drijft individuele markttransacties, een gigantische machine bedient door investeerders die goed noch slecht zijn, maar enkel oog hebben voor hun maximale return.
- 3. Hedendaags economisch model
 - a. Mensbeeld aan grondslag van dit soort economics
 - b. Mensen zijn individus gemotiveerd door eigenbelang
 - c. Waarde voor verdelen schaarse goederen vervulling van het eigenbelang van mensen, iedereen maximaliseert eigen belangen en daardoor zal iedereen voordeel hebben (invisible hand)
 - d. Neo-klassieke economie is niet waarde vrij: de geldelijke vervulling van individuen die succesvol concurreren voor de grondstoffen
 - e. Nog andere waarden:
 - i. Rechtvaardige verdeling van de goederen
 - ii. Sustainability
- 4. Besluit: de impliciete vooronderstellingen in de neo-klassieke economische theorie (positive economics) zijn niet waardenneutraal, maar zijn normatief. Het mensbeeld is individualisme, het doel is groei en dat mensbeeld is resultaat van de verlichting.